

AARNO KARIMO

**TYKKIMIEHEN MUISTELMIA
KARJALAN RINTAMALTA**

VIIPURI
SUOMALAINEN KIRJAKAUPPA

VIIPURI 1919
KARJALAN KIRJAPAINO OSAKEYHTIÖ

Tämä kirja ei sisällä mitään Karjalan rintaman sotaliikkeiden historiaa. Matkan varrella jää mieleen yhtä ja toista, joka saattaa tuntua vähäpätöiseltä, mutta jolla on oma viehätyksensä. Sodassa ei tapahdu ainoastaan vakavia asioita, vaan on hymylläkin taattu sijansa, varsinkin kun sotijat sattuvat olemaan vilkasluontoisia karjalaisia, jotka eivät jurota kivääri kourassa, vaan pystyvät laskemaan leikkipuheenkin aikaan.

Omistan nämä muistelmat kelpo tovereilleni, tykkimiehille Oran ja Raudun rintamaosilla, sittemmin Karjalan IV:ssä vuoristopatterissa. Maakunnan eri kulmilta yhteen yhtyneinä täyttivät he tinkimättä ja koskaan lannistumatta velvollisuutensa karjalaisina vapaaehtoisina niin hyvinä kuin pahoinakin päivinä.

Viipurissa 1. 10. 1919.

AARNO KARIMO.

TYKKIMIEHEN OPISSA

„Sortavalassa kuuluvat olevan paikattavina. Lukot ovat rikki. Ryssät ehtivät pimittää niistä iskurit.“

Keskustelua käytiin Kavantsaaren asemasalissa ja puheenaiheena olivat Vuoksenniskalla ryssiltä vallatut tykit.

„Tule pois konekivääreihin, niillä on mukava nalkutella“, selitteli Stubb-vainaja, konekiväärin innoittama mies.

„Jalkaväki se sentään on pääasia“, murahti vahvaa parransänkeä viljelevä berdaninomistaja ja ryhmän päämies.

„Onko sinulla liikoja kiväärejä?“

„Ei oo. Karjalan armeijassa on tapana, että jokainen lainaa itselleen kiväärin ryssiltä —“

Hyvältä kuulosti tuokin puhe. Mutta kun kerran ampuu, niin ampuu että kuuluu ja tekee jälen myöskin. Päätin yrittää tykkiväkeen.

Painelin seuraavana aamuna Antrean päämajan kaikkein pyhimpään, asemakonttorin peräkamariin. Selitin asiani, mutta kovallepa otti. Tiukkasivat ensin

selkoa siitä, mitä edellytyksiä miehellä oli tykilläampujaksi. Oliko erityisiä teknillisiä avuja tai saavutuksia? Ei ollut.

Joku keksaisi, että olin toistaiseksi ainoa käytännölliseen sanomalehtityöhön perehtynyt mies koko rintamalla. „Karjalan Armeijakunnan Tiedonantoja“ toimittamaan tarvitaan mies — pannaan siihen. Toinen onneton muisti, että minussa oli vähän piirtäjänkin vikaa ja sodassa tarvitaan karttoja.

„Saatte mennä“.

Hädissäni muistin kerran maailmassa saaneeni eräältä hyvältä tuttavaltani, venäläisessä tykkiväessä palvelleelta suomalaiselta upseerilta hiukan opastusta tykilläammunnassa. Selitin tietäväni kummasta päästä pommi työnnetään putkeen. Ei auttanut sekään. „Saatte mennä.“

Istuin seuraavan päivän apujäsenenä sota-oikeudessa ja illalla lykkäsin hengenruokaa „Tiedonantoihin“.

Huomenissa raotin taas kaikkein pyhimmän ovea. Ryhtyivät jälleen puhumaan kartoista ja hengenruosta.

„Pyydän kertakaikkiaan herroille huomauttaa, et-

ten ole kierrätellyt Viipurista Antreaan tapellakseni kynällä. Pyydän komennusta matkustaakseni jo tänään Sortavalaan.“

Tämä nyt ei ollut oikein sotamiehen puheeksi sopivaa, mutta se auttoi. Jupisivat vähän, mutta tuokion kuluttua työnnettiin kouraani paperipala ja siinä kirjoitus:

Tykkimies K. komennetaan viikoksi Sortavalan tykistökursseille ja samalla noutamaan sieltä kaksi tykkiä, josta tämä hänellä matkalippuna ja todistuksena olkoon.

Antreassa, helmik. 4 p:nä 1918.

Luutnantti Lindström.

Antrean aseman leima.

Kehvola.

Siis junaan ja Sortavalaan.

Olipa muuttunut Antrean asema, jossa ennen pyhät aret lorvehti tusinoittain veteläryhtisiä, otsatukkaisia, altakulmainsa mulkoilevia jätkiä, kädet housuntaskuissa, toisessa suupielessä savukkeenpätkä ja toinen täynnä „perrkeleen porrrvareita“. Ei näkynyt enää näitä „totellisia temokraatteja“. Toi-

set olivat jo ajoissa lipittäneet punakaartiin, toiset istuivat tiiliskiviä lukemassa. Loput olivat yht'äkkiä muuttuneet lumivalkeisiksi, kieltäneet opin ja profeetat. Kun venäjänsaarelaisten 300-miehininen karjalaisjoukko tammikuun 22:na lähti Antreasta jatkaamaan matkaansa Viipuriin pannakseen siellä kovan kovaa vastaan ja alkaakseen sodan, kuului vielä ivallisisia uhkauksia. Nyt olivat uhkaukset vaienneet ja visusti varottiin lausumasta pienintäkään poikkipuolistaa sanaa.

Asemalla tuli ja meni valkomekkoisia miehiä. Jollakin onnellisella heilahteli olallaan venäläinen tai japanilainen makasiinikivääri, useimmilla oli berdani, mutta eipä ollut mikään harvinainen näky kaksipiippuinen, hirvikuulilla panostettu haulikko tai isiltä peritty suustaruokittavakaan.

Tammikuun 27:na valtasi luutnantti (nyk. kapteeni) Astola joukkoineen Vuoksenniskalla kaartinmatturien vartioiman asevaraston, jota Lappeenrannan punikitkin himoitsivat ja aikoivat jo seuraavana päivänä käväistä noutamassa. Saaliin joukossa oli kuusi tykkiä sekä 5,000 ammusta (granaatteja ja shrapnelleja), kahdeksan Colt-konekivääriä, 150 kivää-

riä, 70,000 patruunaa sekä lisäksi muuta hyvyyttä. Nämä aseet ne pelastivat Karjalan rintaman, ilman näitä välineitä olisi koko Karjala ollut auttamattomasti hukassa. Ja ehkäpä olisi samalla vapaussotakin saanut kokonaan toisen käänteen.

*

„Missähän täällä pidetään tykistökursseja?“

Esitin kysymyksen Sortavalan seurahuoneella eräälle uudenuutukaisessa sarkavormussa komeilevalle herrasmiehelle, jonka vyöllä roikkui mahtava Colt-pistooli, naama oli ylen tärkeissä rypyissä ja jonka ovicerberos tiesi kuuluvan johonkin Sortavalan kymmenestä esikunnasta.

„Minulle eivät kuulu ne asiat.“

No kun eivät kuulu, niin eivät. Pistäysin huoneeseen, jossa istui samanlaisia pistoolivöisiä vormuniekkoja enemmän kuin tarvittaisiin parin armeijakunnan esikuntiin yhteensä. Kysäsin asiaani turpeanaamaiselta pöpöltä, jonka vatsalla kakkelehti valtainen mauser. Korkea herra syynäsi ulkoasuani kiireestä kantapäähän ja havaitsi kai kuluneen kesäpukuni ja rikkonaiset lapikkaani kaiken arvostelun alapuolella oleviksi, koskapa murahti yli olkansa:

„Kyllä täällä pidetään huoli siitä ilman teitäkin, että tykkeihin tulee miehistö. Onko teillä sivistystä?“

Täytyy tunnustaa, että hieman ällistyin.

„Onhan tuo tähän saakka häthätää riittänyt. Miten sitten riittänee täällä Sortavalassa —“

„Menkää toiseen huoneeseen. Siellä otetaan tarjokkaita jalkaväkeen.“

Jokopahan taas nousee tie pystyyn, ajattelin, mutta sanoinpahan sitten:

„Minulla on muuten mukanani käsky ottaa täältä pari tykkiä ensihätään.“

„Mitä?! Kuka semmoisen käsken on antanut?“

„Päämajasta annettiin, Antreasta.“

Pomo muljautti silmillään, mutta kun samassa näin käytävässä erään tuttavani, käänsin varsin epäkohteliaasti selkäni koko komeudelle ja marssin ulos. Mutta mennessäni pisti päähäni syntinen ajatus: joutuisipa tuo päiväksikään komentooni tykkimiehenä, niin killuisi mauseri vatsan päällä eri tahdissa.

Tuttavani osoitti minut luutnantti Inkisen luo. Luutnantti oli juuri lähdössä yhden tykin kanssa Kuopioon.

„Ei täällä mitään kursseja ole. Käy tuohon sänky-

ni nukkumaan ja etsi sitten aamulla käsiisi mekaniikko Horsma. Hän korjailee parhaillaan lukkoja. Tykit ovat seurahuoneen pihalla ja tähtäimet Horsmalla. Näkemiin!“

Sen pituinen se.

Löytäessäni aamulla H:n, viilaili tämä mustana ja nokisena parhaillaan iskuria. H. oli toisen sortin miehiä kuin se eilinen pöpö. Omistaa pienen konepajan ja tekee töitä eikä vitkuttele. Ilman häntä, sanottakoon suoraan, olisi Karjalan rintama vielä erinäiset ajat saanut olla ilman tykkejä. Vaikka lukot olisikin mahdollisesti jossain saatu kuntoon, olisi tuskin löytynyt miestä, joka ilman mitään oppikirjoja ja taulukoita olisi pystynyt ilmi nuuskimaan monet muut niksit ja salaisuudet. Koko rintamalla ei ollut tällöin ainoatakaan tykistöupseeria tai edes tykkimiestä.

Konepajan pihalla timprattiin kokoon yli kolmen metrin pituista ja kaksi leveää hirsistä tehtyä ristikkoja. Neljän miehen voimalla kiskottiin ristikko rekeen. Minusta näytti laitos hyvin vähän tykkiin kuulualta ja kysäsin H:lta, mikä rakkine on lajiaan.

„Lavetti“, vastasi H. ykskantaan ja silmät välähtivät lystikkäästi nokisten sankalasiensa takaa.

No, olkoon lavetti, vaikka kumma on laatuaan. Ajoimme seurahuoneen pihaan ja otimme tarkasteltaviksi itse pääkappaleet, tykit. Hauskan näköisiä olivat tulikirnut alhaalta ylöspäin kapenevilla, alasuin käännettyä lihamylyä muistuttavilla jalustoiltaan. Jalustan päällä törrötti puolitoistametrinen, läpimitaltaan kolmetuumainen piippu. Olivat laivajalustoille sovitettuja vuoritykkeitä. Kampia, rattaita, numerorenkaita ja asteikkoja, kuten monimutkaisissa koneissa ainakin.

H. sovitteli lukon paikoilleen, minun hangatessani hartiavoimalla, aidanseipäällä ja trasseleilla piipun osapuilleen puhtaaksi. Tykki ruuvattiin kiinni „lavettiin“, koko roska kangettiin vahvaan rekeen ja ilman sen suurempia teoreettisia perusluennoita lähdettiin ajamaan Laatokalle, viiden kilometrin päässä sijaitsevalle salmelle koeammuntaan. Satoi lumiräntää ja Laatokalla puhalsi kylmä viima. H. selitteli matkalla eri kampien ja rattaiden merkitystä.

Perillä pystytettiin maalitaulu 2,000 metrin etäisyydelle, pistettiin granaatti sisään. H. satoi liipasiin pitkän narun — „on viisainta käsitellä näitä ryssien vehkeitä ensialussa varovasti“ — ja kiskaisi

narusta.

Pom!

Tykki ristikkoineen hyppäsi iloisesti ensin parikymmentä senttiä ilmaan ja sitten puoli metriä taaksepäin. Granaatti räjähti toista kilometriä sivu maalin.

„Katsos paholaista! Yksi aste matkakaarella pitäisi minun laskelmieni mukaan tehdä 34 metriä“, ihmetteli H. „Koetetaanpa kolmellakymmenellä.“

Koetettiin. Kiskaisin vuorostani narusta „opin vuoksi“. Ero noin puoli kilometriä. Tykki hypähti taas yhtä leikillisesti.

„On liian köykäinen tuo alusta“, tuumi H. „Pitäisi lisätä painoa, mutta sitten tämä jo kuuluneekin raskaaseen tykistöön, painonsa puolesta nimittäin. — Yritetäänpä nyt 24 asteella.“

Granaatti tipahti hyvän matkaa maalin etupuolella.

„Asettakaa 25°.“

Taas räjähti etupuolella. Jo nyt on perh. . .

„Ammutaanpa shrapnelli.“

Ruuvasin aikasytyttimen määrättyyn piirtoon H:n ohjeiden mukaan. Laskujemme mukaan piti sen rä-

jähtää 2,000 metrin matkalla ja noin 10 metrin korkeudella. Mutta räjähtikin vietävä lähellä taivasta, vaikkei vihollisen lentokoneista vielä nähty untakaan.

Seuraava putosi jälle maalin takana räjähtämättä ollenkaan, hyppeli edelleen pitkin tasaista jäätä pahanmakuisesti ujeltaen ja piiloutui vastakkaisen saaren rantaan. Kolmas teki saman tempun. Tarkistettiin taas laskelmia ja neljäs räjähti osapuilleen maalin kohdalla, mutta tavotteli sekin vielä lentokoneita. Ja loppujen lopuksi rupesi pyryyttämään siihen siivoon, ettei nähnyt maalia eikä paljon ampujiakaan.

„Jatketaan huomenna uudelleen. Lasketaan illalla nämä asteikot vielä kerran. Onhan meillä vielä viikko kokeiluaikaa.“

Iltahämärissä saavuttiin jälleen seurahuoneen pihaan. Vahtimestari hyppäsi ilmoittamaan, että eräs herra hakee minua ja haluaa heti tavata.

Ruokasalissa istui pitkä parooni A., Karjalan rintaman silloisen ylipäällikön, eversti Värnhjelmin adjutantti.

„Montako tykkiä teillä on ampumakunnossa?“

„Yksi.“

„Teidän on lastattava tykki junaan, otettava mukaan tarpeellinen ammusmäärä, puoleksi granaatteja ja puoleksi shrapnelleja, ja lähdettävä heti Antreaan. Punikit ovat ryhtyneet korjaamaan räjäytettyä Talin rautatiesiltaa ja se on teidän estettävä. Huomi-
saamuna kello kahdeksan ammutte Taliin.“

„Minut on komennettu viikoksi harjoituksiin tänne Sortavalaan.“

„Voittehan harjoitella Talissa — elävään maaliin. Osaatte kai käsitellä tykkiä?“

„Osapuilleen. Tiedän, mitä mikin ratas merkitsee, tunnen arviokaupalla lasketut asteikot, mutta tuloksesta en mene takuuseen. Sitäpaitsi tykissä ei ole muuta miehistöä kuin minä yksin.“

„Se on pahempi asia. Voisitteko hankkia miehiä? Ja opettaa ne aamuun mennessä?“

„Jokseenkin mahdotonta. Koko yö menee sitäpaitsi matkaan.“

„Ettekö voi hoitaa ampumista yksin? Saatte tietysti apumiehiä mukaanne.“

„Kyllä, mutta ei siitä mitään pikatulta synny.“

„Jaa — no, olen saattanut käskyn perille. Juna lähtee kuudelta. Lähdette?“

„Lähden.“

Hm — siinä sitä oltiin. Tuskin tunnet koko konetta, kun jo pannaan ampumaan. Mutta — olisihan toiselta puolen lystikästä lennättää räiskähtävä ilotulitus sinne Talin siltaroikkaan, uusien ratainsinöörien nokan alle juuri silloin, kun eivät aavista meillä tykkejä edes olevankaan. Sapperment — tykki vaunuun ja äkkiä!

Kello kaksi yöllä ilmoittauduin päämajassa. Taliin lähdöstä ei tullut mitään sinä aamuna, eikä vielä seuraavanakaan, sillä punikit olivat jo vallanneet Karisalmien aseman ja silloin ei meillä enää ollut Taliin asiaa ennenkuin myöhään huhtikuun lopulla.

Mutta tykistä tuli hyvä ja mukava tykki, joka vähitellen herätti punikeissakin tarpeellista kunnioitusta. Tähtäyslaitteen metkut ja mutkat selvenivät ankaralla „fundeerauksella“ ja kokeiluilla „elävään maaliin“. Hankala oli otusta huonoilla teillä kuljetella ja lumihangessa ryvetellä, mutta kun sen kerran sai majoitetuksi ja „lavetistaan“ puihin köytetyksi, ei se enää hyppinyt puoleen eikä toiseen, vaan

„lakkaamatta räiskyi tuli
suusta lieden rakkahan“.

Tykki sai myöhemmin kaksoisveljen ja lopuksi kuului poikueeseen jo neljä vekaraa, lajiltaankin uudempia ja parempia, mutta esikoinen tuntui aina rakkaimmalta. Kuten pitääkin.

ENSIMÄINEN TYKINLAUKAUS KARJALAN RINTAMALLA

Eräänä ankarana pakkasiltana, tarkemmin sanottuna helmikuun 9:nä, saapui juoksujalkaa pikkarainen boyscout Karjalan armeijan „tykkiväen kasarmiin“ Antreassa. Kasarmi oli n. s. Lappalaisen huvila Vuoksen rannalla ja tykkiväkeä oli kokonaista viisi miestä: kaksi pitkänsoilakkaa veliparia, ja viidentenä sekä samalla „piällysmiehenä“ tämän kirjoittaja.

Tykistön muodosti Sortavalasta tuotu kolmetuumainen. Olin onnistunut värväämään miehistöksi yllämainitut veljesparit — pitkä ja lyhyt Gustafsson, lyhyt ja pitkä Peltonen — ja olimme asettaneet tykin avonaiseen rautatievaunuun lähteäksemme katsomaan, miten punikit paikkailivat Viipuriin vievää rataa, ja samalla odottamattomana yllätyksenä viskataksemme tähän ahkeroivaan joukkoon muutamia pommeja.

Olimme juuri ehtineet parhaaksi majoittua, keittää teetä ja istuimme tutkimassa tähtäslaitteen mo-

nimutkaisia salaisuuksia, kun boyscout julisti ovelta: „Tykkipäällikkö käsketään saapumaan heti esikuntaan“.

Esikunta majaili Antrean asemakonttorin takakammarissa. Siellä istui mahdottoman suuren pöydän ääressä jääkäriluutnantti Lindström (nyk. everstiluutn. Hägglund) kartta edessään ja pöydällä läjä papereita. Ilmoittauduin.

„Paljonka teillä on ammuksia?“

„200 granaattia, 250 shrapnellia, herra luutnantti.“

„Kuinka pian olette valmis lähtemään?“

„Hetki, kun saamme veturin eteen.“

„Ei tarvita, lähdette hevosilla. Pataljoonasta saatte niin monta hevosta kuin tarvitsette. Milloinka joudutte?“

„Kello kahdeksan.“ (Kello oli tällöin neljännestä vailla seitsemän).

„Hyvä. Ilmoittautukaa ennen lähtöänne.“

Arvelin jo aukaista suuni kysyäkseni, minne matka pitää, mutta muistin samalla, että sotamies on luotu tottelemaan eikä suutaan soittamaan. Luutnantti puolestaan unohti kysyä, osasimmeko ylipäänsä

käyttää koko rakkinetta. Vai lienee arvellut, että kun osaavat kääntää piipun Viipuriin päin, avata lukon, pistää panoksen sisään, sulkea ja laukaista, niin tottapaahan se jonnekin sinne punikkien puolelle tipahtaa, kun kerran omat miehet ovat selän takana.

Täsmälleen klo 8 oli „lihamylly“ — rakkailla lapsilla on aina hyväilynimiä — miesten, kankien ja sadatusten voimalla köryytetty alas vaunusta, nuoritettu vankkaan kivirekeen ja ammuskuormat lastattuina.

„Valmiit lähtemään, herra luutnantti.“

„Tulkaa tänne.“

Esikuntahuoneen seinään oli naulattu armeijan sotakartta. Kartan yläkulmassa tosin ilmoitettiin kartan esittävän ylen rauhallisia saavutuksia, nimittäin maanviljelyksen kehitystä Vuoksen seuduilla, mutta paremman puutteessa kelpasi se nyt sotatarkoituksiinkin. Kuljetellen etusormeaan paikannimestä toiseen, selitteli luutnantti tyyneen tapaansa rintaman kaikki salaisuudet.

„Tässä on punikeilla hyvät asemat — tässä on meikäläisiä — täällä ovat punikit ja ryssät tunkeutuneet jo tänne saakka. Tässä näette Naarmasaaren. Punikkien rintama kulkee näin. Miehiä on meillä Naarma-

saarella ja Kuukaupissa muutamia kymmeniä berda-neilla asestettuina, panoksista on kova puute. Jos nyt punikit hyökkäävät jossain Kuukaupin kohdalla, niin — — Menette nyt Antrean kirkolle ja ilmoittaudutte eversti Aminoffille. Naarmasaarella on päällikkyys luutnantti Lindh'illä, neuvotelkaa hänen kanssaan. Ja jos punikit yrittävät hyökätä yli Vuoksen, niin anta-kaa shrapnelleja naamaan.“

„Voisimmeko saada matkaan edes jonkun kivää-
rin. Meitä on nyt hevosmiehineen neljätoista miestä
eikä yhtään käsiasetta. Jos joudumme kiikkiin, menee
armeijan ainoa kanuuna.“

„Kunpahan olisi —! Koettakaa lainata edes joku
pistooli — jostain. Antrean kirkolle saakka tulee saat-
tamaan yksi ryhmä. Onnea matkalle!“

Hyvällä puheella sain eräältä laupiaalta samaria-
laiselta lainaksi Aleksanteri II:n aikuisen pistoolin ja
kuusi panosta. Tämä pistooli olikin sitten Karjalan ar-
meijan tykkiväen ainoana käsiaseena monet herran
viikot — siksi kunnes saimme niitä punikeilta otetuk-
si lisää.

„Etumaisen tykkihevosen selkään mies. Kenen
hoidossa on hevonen? Teidän? Mikä nimenne?“

„Jussi.“

„Nouskaa selkään. Eteenpäin — mars!“

Satulasta ei tietysti ollut puhuttakaan, mutta Jussi kökötti uskollisesti paikallaan sodan loppuun, vaikka käsi pyrkikin aina väliin kaapaisemaan takalistoa ja Sven Dufva-naama vetäytyi arveluttaviin irvistyksiin. Satulan saivat korvata erinäiset voiteet ja parantavat salvat.

Painuttiin pimeään yöhön. Taaksemme jäi Antrean asema, jossa tulisella kiireellä lastattiin juniin intendentuuritavaroita ja räjähdysaineita ja tyhjennettiin sairashuoneita. Vuoksen silta oli valmis räjäytettäväksi. Miehestä mieheen hiipi masentava viesti: samana iltana oli armeijan määrä peräytyä Vuoksen linjalta — ties minne. Meidän tehtäväksemme jäi siis avustaa vasenta siipeä; jos punikeille pistäisi päähän kävellä yli jäätyneen Vuoksen, niin onnistuisi se jokseenkin varmasti ja me tykkeinemme ja pistooleinemme joutuisimme harhailemaan umpinaisia metsäteitä päästäksemme jälleen pääjoukon yhteyteen ehkä muutamia penikulmia pohjoisempaan. — Vasta myöhemmin kuulin, että kapteeni Sihvon (nyk. eversti) ja luutnantti Lindströmin päättäväinen toiminta

ehkäisi perääntymisen. Samoihin aikoihin otti kapteeni Sihvo Karjalan rintaman ylipäällikkyyden.

Pojat yrittivät pistää lauluksi, mutta eihän laulu luista, kun hampaat lyövät loukkua. Useimmilla oli yllään ohut kesäpuku, jalassa nauhakengät, eikä sellaisista ylellisyyksistä kuin sarkapuvuista, villapaidoista ja huopatossuista osattu uneksiakaan. Pakkasta oli joukon kolmattakymmentä astetta ja kiväärit soittivat marssimusiikkia harvassa tahdissa toisella puolen Vuoksen.

Punikit eivät hyökänneet sinä yönä vastoin kaikkia odotuksia. Vetäisimme pienet unet nuorisoseuran talon kylmällä lattialla.

Eivät hyökänneet sunnuntaina, vaikka värjötelimme jumalanpalveluksen ajan odottelemassa. Eivätkä maanantainakaan. Meille jäi aikaa pitää pienet harjoitukset ja siivota lihamyllymme, jota tärkeää toimitusta kokoontui katsomaan koko sotajoukko ja kaikki muukin kansa. Ja oltiinpa sitä vähän ylpeitä myöskin — kiväärin nostaa olalleen joka ukko, mutta annahan, kun tässä päästään ääneen me tykkimiehet, niin kyllä pitää kuuluman, missä pojat sotaa käyvät. . . Ei sitä sentään ääneen puhuttu, muuten vaan

nostettiin nokkaa ja oltiin „ammattiasioissa“ harvapuheisia.

Tiistaiaamuna kutsui eversti Aminoff minut luokseen apteekin peräkamariin, jossa piti majaa. „Ukkoe-versti“, kuten everstiä poikien kesken kutsuttiin, ijän ja valtaviin valkoisten viiksiensä nojalla, istui nojatuolissa tutussa keltaisessa säämyskätäkissään, harppi kädessä ja kartta edessä.

„Kuulkaas nyt — minä olen tuuminut — jaa, kauasko tykki kantaa?“

„Neljä ja puoli kilometriä, herra eversti. Ei ole ollut tilaisuudessa toteamaan, mutta laskujen mukaan pitäisi kantaa.“

„Minä olen tuuminut, että antaisimme punikeille ja ryssille pienen tervehdysten. Ellei se nyt ihan prikulleen sattuisikaan, olisi moraalinen vaikutus jo huomattava. Panisi punikit ajattelemaan, että onhan niillä muutakin kuin berdaneja, haulikoita ja seipäitä. Ja kohottaisi omankin joukon mielialaa. Katsokaa nyt: tästä Kuukaupilta on Oralle noin 4,400 metriä. Voitteko asettaa tykin johonkin tänne ja ampua Oraa?“

„Kyllä, herra eversti.“

„Ammutaan sitten kello 11.,

„Montako laukausta? Minulla on jyrkkä määräys säästää panoksia.“

„Kymmenkunta. Sovitte siitä luutnantti Lindh'in kanssa.“

„Kuten herra eversti käskee.“

Klo 11 oli tykki sijoitettu aseman mäkirinteeseen, juuri Kuukaupin lauttauspaikan kohdalle. Vieressä vasemmalla oli mökki. Nähdessään outoa laitosta asetettavan paikoilleen, tuli mökin isäntä katastamaan, mitä oli tekeillä.

„Onkos tuo nyt se tykki?“

„On.“

„Ammutaankos sillä?“

„Hetipaikalla.“

„Näinköhän tuo särkee ikkunat?“

„Voi särkeä. Pankaa jotain peitteeksi.“

Äijälle tuli kiire. Haki hursteja, naulasi ne ikkunoiden eteen ja tunki heiniä väliin. Ajoi sitten varmuuden vuoksi eukon ja mukulat kauempana sijaitsevaan mökkiin.

Tykki oli valmis, mutta suunnanmääräminen?! Käytettävänä oli taloudellinen kartta, jossa matkat

olivat epävarmoja, talot asetettu yhtä mielivaltaisesti kuin kärpänen pitää tapanaan tekaista pisteitään paperille kuumana kesäpäivänä ja korkeussuhteita ei ollenkaan. Oli sitten pieni pyöreä kellonperäkompassi toisena välineenä ja muuta ei mitään, paitsi mökin äijä, joka kysyessäni Oran kylää leikkasi peukalollaan ilmaan suuren kaaren ja selitti:

„Tuolla sen pitäisi jossain olla.“

„Näkyykö kylää miltään mäeltä?“

„En tiijä, ei taija näkky.“

„Kiivetkääpä ketterin pojista suurimpaan petäjään. Jos näkyisi vaikka savu näin kirkkaana pakkaspäivänä.“

„Ei näy, kuului hetken kuluttua korkeimman petäjän latvasta.“

Siinä sitä oltiin! Ei voinut lähettää tähystäjiä lähemmäksi kylää, kun koko se puoli oli punaista ihannevaltakuntaa. Eikä se paljon olisi toimittanutkaan, sillä kenttäpuhelin oli siihen aikaan ja vielä kuukauden jälkeenkinpäin Karjalan armeijassa vain hurskas toivomus.

Kääntelin karttaa ja tutkin kompassipahasta. Menköön syteen tai saveen — tuohon suuntaan se on!

„Siellä se kai on“, vahvasti luutnantti Lindh, joka saapui katselemaan toimitusta.

„Valmis!“

„Tulta!“

Sinne se meni, ensimmäinen tykinlaukaus Karjalan rintamalla. Kaiku kiiriskeli pitkin lumisia, kimaltelevia rinteitä, painui laaksoon ja kohosi kukkuloille. Luonto kauneimmassa talviasussaan ja me luonnon luonnottomat pojat toivomassa, että terässylinteri putoisi jonkun talon katosta sisään keskelle saman kansan lapsia, tappaakseen, tehdäkseen raajarikkoja ja jättääkseen kovan kohtalon kanssa kamppailemaan mahdollisimman suuren joukon leskiä ja orpoja — sota.

„Tulta“.

Meni toinen, kolmas . . .

„Viisi ammuttu“.

„Annetaanpa vielä toiset viisi, kun niin nätisti menevät“, kuului luutnantin tarmokas ääni suuren sundennahkakauluksen sisältä. Kummit siinä ympärillä, lähistölle sijoitetun konekiväärin miehistö, nyökäytelivät hyväksyvästi päätään ja mökin äijän vihainen musti päästi myöntelevän haukahduksen.

„Kymmenen ammuttu“.

„Kaksi vielä, sitten riittää. Luulenpa, etteivät punikit ensihätänsä uskalla pistää nokkaansa Vuoksen tälle puolen“, tuumi luutnantti, emmekä me muut tenänneet vastaan.

Parin päivän kuluttua luimme kenraali Mannerheimin päämajan tiedonannoissa:

„T. k. 13 p:n aamulla joukkomme miehittäneet Oran ja Noskuan kylät Antreassa. Punaiset poistuvat edellisen päivän tykkitulemme vaikutuksesta. Punaisten rintama kulkee nyt Pullila — Kääntymä — Heinjoki.“

Tullessamme Oralle näimme, että granaatit olivat tippuneet suoraan kylään. Erään talon ympärillä oli pommin kuoppia useampia — aivan rappujen edessä yksi. Kyläläiset kertoivat talossa majailleen punaisten esikunnan. — Joskus voi onni potkaista niin että tuntuu.

YÖ VUOKSELLE

„Klo 7,⁰⁵ ap. alkaa Oralla oleva tykki ampuu kii-
vaalla tulella Pullilaa.

Klo 7,²⁰ ap. valtaa jalkaväki Pullilan.

Riippuen olosuhteista jatketaan hyökkäystä Ka-
vantsaareen ja vallataan Kavantsaaren asema.“

Näin kuului Karjalan rintaman ylipäällikön, kap-
teeni Sihvon helmik. 15 päivänä antaman taistelu-
määräyksen meitä koskeva kohta.

Tykki asetettiin asemaan Oralta Pullilaan vievän
tien varrelle. Jalkaväen hiihtäessä Pullilaan ja levit-
täytyessä ketjuun työnsimme punikkipesään kiireen-
kaupalla nelisenkymmentä granaattia. Sitten jäimme
odottamaan mitä tuleman piti.

Jo alkoi kuulua Pullilasta eri meteli. Huuruisena
pakkasaamuna räiskyivät siellä kiväärit ja papattivat
kuularuiskut. Oli käynnissä valkoisten joukkojen en-
simäinen todeksi aijottu hyökkäys. Jännittyneeksi ve-
tti mielen.

Tunnin odoteltuamme saapui Pullilasta hyökkäys-
tä johtavan ratsumestari Kuulan hiihtolähetti tuoden

käskyn, että tykin oli heti saavuttava Pullilaan, jonne joukkomme juuri tunkeutuivat, ja ryhdyttävä sieltäkäs pommittamaan Kavantsaarta.

Hyökkäys oli onnistunut ja Pullila valloitettu. Hyökkäyksestä Kavantsaareen luovuttiin kuitenkin joukkojemme vähäisen lukumäärän takia. Pullilaan jätettiin vankka vartiosto, muiden tuli vetäytyä takaisin Oralle ja Hannilaan.

Tutkiskelimme ennen lähtöä sattumia, joita oli hyvänkinpuoleisia taloissa ja varustuksissa. Muuan erehtynyt granaatti oli pistäytynyt erään navetan seinästä sisään ja nujertanut lehmän. No, otettiin lehmä mukaan, annettiin kuitti omistajalle ja iloittiin siitä, että oli saatu tuoretta lihaa päivän vaivojen palkaksi ja ensimmäisen voiton kunniaksi.

Paluumatkalla tuli vastaan eversti Aminoff.

„No pojat, hyvinhän se käy! Kiitoksia, pojat!“

„Ukkoeverstin“ naama loisti, jos loistivat poikienkin naamat. Jokainen ajatteli, että sietäisi päästää pieni hurraus, mutta kun siihen ei vielä oltu oikein totuttu, niin hurrattiin vain hengessä.

Mutta — ylpeys käy lankeemuksen edellä! Vielä samana iltana löysimme itsemme kaikkine kaavei-

nemme ja lehminemme Vuoksen toiselta rannalta. Pullilaan jätetty vartiostomme oli peräytynyt jonnekin Antrean kirkolle ja kun pelättiin ryssien kierto-
liikkeellä katkaisevan ainoan paluutiemme Oran ja Kuukaupin välillä, saimme käskyn peräytyä Vuoksen yli Naarmasaareen. Meitä oli nyt kaikkiaan koko armeijassa kolmisenkymmentä miestä; muut Pullilassa olleet joukot oli viety Hannilaan ja ties minne.

Iltapimeällä, armeijan parhaillaan lyödessä Naarmasaaren talossa norria, Bismarckia ja ukkonakia syöksyi hengästyneenä sisään toinen Kuukaupin lauttauspaikan vahtimiehistä ja ilmoitti:

„Nyt ne syötävän rosvot taitavat jo yrittää Vuoksen yli, kun toisella rannalla jo ammutaan.“

Kortinpeluu katkesi äkkiä, armeija sieppasi lakit päähänsä, kiväärit kouraansa ja painui pimeään pakasyöhön.

Olin jo aikaisemmin illalla katsonut eräaseen Vuokseen pistävään niemekkeeseen lauttauspaikan lähellä otollisen aseman, josta voi ampua molemmin puolin pitkin jokea sekä tietysti vastaista rantaa. Kun tykki kantoi yli 4,500 metriä, voimme siis „hallita“ lähes 10 kilometrin alaa, mutta — oli pimeä talviyö. Lähi-

niemekkeiden ääri viivat hämöttivät hämäästi, pitempiä välimatkoja oli mahdoton arvioida tasaisen lumen peittämällä jäällä. Ainoaksi oljenkorreksi jäi toivo, että punikit yli madellessaan ampuisivat riivastusti. Näkyisipähän silloin tulen suihkaminen kiväärinpiipuista ja silloin voisi jonkinlaisen menestyksen toivolla lasketella shrapnelleja pitkin ketjua. Tykki oli asetettu asemaan heti Vuoksen yli tultuamme.

„Armeija“ oli asettunut paikoilleen ja odotti. Olipa siinä mahtava joukko ylimenoa estämässä! Viisi konekiväärimestä jääkäri Vakkilaisen johdolla ja näillä aseistusta 1 epätyydyttäväsi toimiva Colt-konekivääri, 1 mauserpistooli, 2 browninkia ja 1 rumpurevolveri, johon ei ollut yhtään panosta. Parikymmentä berdaneilla aseistettua jalkasolttua, näillä kivääriä kohti kahdeksan kovaa ja päällikkönä Eero Olavi Turunen, vikkela mies, pelottomuudestaan kuulu ja pikku Turusena tunnettu. Ja sitten me viisi tykkimestä sekä seitsemän hevosmiestä, aseistuksena yhteensä 1 tykki, 1 pistooli kuudella panoksella ja hyvä tahto. Joukon oli ehkäistävä vihollisen ylitulo kymmenen kilometrin pituisella rintamalla. Lähin kenttävahti vasemmalla, 16 miestä, oli kymmenen kilometrin pääs-

sä Kuparsaarella. Oikealla, Antrean kirkolla oli kahden kilometrin päässä 18 vahtimestä, aseinaan berdanit ja haulikot. Lisäksi oli siellä toinen epäkuuntoon joutunut konekiväärimme ja sen parilla pistoolilla varustettu miehistö jääkäri Salmisen johdolla. Eversetti Aminoff'illa tiesimme myöskin olevan browningin ja että „ukko“, vanha pistoolilla ampuja, sitä tiukasti käyttäisi, se tiedettiin myös. Sitten oli lähin valkoinen joukko Antrean asemalla, kuusi kilometriä kirkolta.

Vastakkaiselta rannalta kuului joitakin laukauksia. Jokohan tulevat —? Jännitys kasvoi. Hitto, kun arvaisi osapuilleenkaan, kummalta puolen yrittävät —?

Pitkä Gustafsson seiso tykin perässä valmiina pyöräyttämään piipun oikeaan tai vasempaan. Lyhyt Pelkonen piteli tanakasti lukkotapista, valmiina napauttamaan auki heti ensimmäisen sanan kuultuaan. Pitkä Pelkonen hoiteli jalkakampia ja lyhempi Gustafsson tuuditteli polvellaan shrapnellia kuin hyväkin sylilasta, avain toisessa kourassaan, odotellen käskyä, millä matkalla panisi pötkön räjähtämään. Pari hevost miestä seisokeli ammusvaraston ääressä ammusten kanton komennettuina ja taaempana

aprikoi Sven Dufva hiljaisessa mielessään, että olisiko syytä etsiä aidanseipästä aseentapaista vai tyytyisikö päältä katselemaan.

Konekiväärimiehet kuukkivat kauempana ruis-kunsa ääressä. Jalkamiehet olivat häipyneet näky-mättömiin, kukin paikalleen.

Muistan tilanteen selvästi kuin eilisen päivän.

Koetan tutkia kiikarilla vastakkaista rantaa. Ei näy mitään. Levittävät kai ketjuaan metsän suojassa pon-naltauakseen sitten yhtenä silmäkantamattoma-na rivinä jäälle ja — yli. Vai tulisivatko, hiipisivätkö ryhmittäin — yksitellen — eri paikoista?

Taloryhmä vastapäätä on äänetön ja kuollut. Tuu-li vain humisee puiden latvoissa. Kauempana pamah-taa muutamia laukauksia.

Nyt! — ei, jää siellä vain paukahtelee, räiskää. Taas pamahtaa joitakin laukauksia vähän kauempana.

Kuluu tunti. Vakkilainen kahlaa luokseni lumessa ja sanoo puoliääneen:

„Näetkö sinä mitään?“

„En.“

„En minäkään.“

Pistetään tupakaksi. Salakähmään, pienen kun-

naan takana, ettei tuli mihinkään loistaisi. Ja pidetään tupakat kouransisässä, kuten ennen koulupoikina, ettei opettaja näkisi.

Vartutaan vielä puolituntinen, toinenkin. Poikien hampaat alkavat kalista.

„Hiihtäkääpä kaksi miestä tuolta vähän kauempaa yli Vuoksen katsomaan, onko siellä ketään. Jos huomaatte mitään, niin ampukaa heti. Ja tulkaa sitten takaisin Herran nimeen — jos pääsette.“

Miehet lähtivät. Ei kuulunut mitään taas puoleen tuntiin. Asetimme kaksikertaiset vahdit ja menimme tupaan.

Aamulla selvisi, että vankka punikkipatrulli oli käynyt vastarannalla maata tunnustelemassa. Lienevät jostain merkeistä huomanneet, että meidän puolella „oltiin valmiit“, koska luopuivat suunnitellusta suuresta hyökkäyksestään Antrean kirkolle. Tai oikeammin sanottuna lienee meidät pelastanut punikkien silloinen vankka usko, että Vuoksen rintamalla oli 10,000 kovasisuista lahtaria. Jännittyneempää hetkeä olen harvoin elänyt.

Seuraavana päivänä olimme jälleen Oralla. Sen jälkeen eivät valkoiset sieltä enää lähteneet, ennen-

kuin huhtikuun lopulla kohti Viipuria.

PAAJASEN KIV'NAVETTA

Punikit ja ryssät olivat miehittäneet Noskuan kylän. Kuului ammuntaa.

„Tuppoovat jo silimille“, selitti jääkäri, nyk. jääkärikapteeni Sihvonen aikaisin taistelupäivän aamuna. — „Avitahan sillä putkellasi, niin myö lähemmä tuon Branderin kanssa kuskoomaan ne kottiisa Pullilaan.“

Katselimme karttaa. Ryssät olivat jo Noskuan laajan kylän äärimäisessä, Oran puoleisissa taloissa. Olivatpa jo tulossa sivu talojen Oralle.

„Myö vetäistään ketju tuosta tuohon“ — Sihvosen peukalo piirsi kaaren Noskuan edustalle. „Kun ne on perräytetty noihen talojen kohalle, silloin alat paukuttoo. Lähetän sanan, mihin taloihin ruppeevat vetäytyymmään. Hei!“

Oran ja Noskun välillä on korkea mäki, oikeastaan vuori. Mäeltä, lammen takaa, näkyy koko Noskuan kylä, on kuin tarjottimella edessä. Saisikohan tykin hinatuksi mäelle? Ei, ei nouse metsässä ja paksussa hangessa; tietä ei ole minkäänäköistä. Ja aikaa ei ole liikoja. On tyydyttävä ampumaan mäen yli.

Kiireellisesti keksaistaan signaalisysteemi. Lippuja ei ole, kelvatkoot sukset. Pari poikaa opetetaan yhätkäkkiä merkinantomiehiksi. Kun asetat sukset noin, on granaatti lentänyt yli, kun noin, on mennyt vasemmalle, noin — oikealle. Asetat tuohon asentoon, merkitsee se sata metriä, taas tuollatavoin — viisikymmentä j. n. e.

„Selvä?“

„Selvä.“

Jo on Sihvonen ehtinyt levittää ketjunsa. Paukkina kiihtyy, jo papattaa konekivääri, kaksikin — neljä — kuusi.

Lasken sillävälän välimatkat ja arvioin suunnan. Apuna oli taas se kellonperäkompassi, mutta seutu oli jo tutumpaa.

Tulee jo sana: „Ryssät peräytyvät. Miehittäneet reunimaiset talot ja kiviävät. Koeta ampua niitä.“

Koeta, niin. Kunpa olisi edes kenttäpuhelin tuolla mäellä!

„Tähtäin x, suunta x, granaatti! Tulta!“

Katson kiikarilla signaalimestä. Kyyristyy vaistomaisesti, kun granaatti vinkuu matalalta pään yli. Ahaa, jo viitto: 200 yli — 100 oikeaan.

No, korjataan vika. Toinen osui jo lähemmäksi. Ja kun signaalimies viittoili vielä edelleen, niin jopa alkoi mennä mukiin. Ryssät peräytyivät talo talolta, navetta navetalta, kun granaatit rupesivat käymään liian epäterveellisiksi. Kiväärimiehet noppivat aukeilla pelloilla peräytyviä toisen toisensa jälkeen.

Kolmisen tuntia oli jo pidetty sotaa, kun Sihvonen tiedottaa: „Toistasataa ryssää ja kolme konekivääriä Paajasen suuressa kiv’navetassa.“

Vai sinne nyt vetäytyivät Paajasen navettaan. Näytetäänpä pakanoille, mistä on viisi hirttä poikki.

„Tulta!“

Plötsh — tykki äännähtää laiskan vetelästi ja savua tuppautuu lukosta. Varrotaan hetkinen, reväistään lukko auki — hylssy ei tule ulos.

Kun reistataan ja reistataan, saadaan lopultakin hylssy keinottelemalla ulos. Mutta mitä perhanaa — granaatti on piipussa!

Tarkastetaan hylssyä. Pohjalla on hieman tuhkaa, juuri sen verran on panokseen pantu ruutia, että on parhaiksi kyennyt iskemään granaatin lujasti rihloihin kiinni. Vie sun tuhannen tulimainen! — kuuliivat siinä kunniansa ryssät, jotka armon vuonna 1904

olivat Kievissä ladanneet tämänkin hylssyn. Tällaisillakohan mahtoivat „japonskia“ pommittaa — arvaahan sen tuloksistakin — ja nyt tekevät syötävät kiusan juuri silloin, kun läjällinen Iivanoita on pitämässä meetingiä Paajasen navetassa hyvällä ampu-mahollilla. Saat—

Granaatti istuu lujassa. Veistetään parhaan pakuinen, piippuun mahtuva seiväs, koverretaan toinen pää ontoksi, toiseen naulataan poikkipuu. Kaksi miestä tarttuu poikkipuuhun ja työntää hartiavoimalla. Granaatti ei hievahdakaan.

„Lisää miehiä!“

Ei hievahda. Saapuu jo Sihvoselta sana. Ihmettelee mitä kuhnaillaan.

„Naputetaan kurikalla seipään päähän. Varovasti.“

Ei apua.

„Kovemmin! Räjähäköön piru, jos on räjähtäkseen.“

Turha vaiva.

„Piippu pystyyn ja petroolia piippuun.“

Liotetaan granaattia petroolilla, painetaan, naputetaan. Ei apua siitäkään.

Tuli Noskuassa on laimentunut.

Sihvonen lähettää toisen sanan: kiiruhtakaa. Mutta granaatti ei vaan ota lähteäkseen, ei opilla eikä mil-lään. Ja aika kuluu, toista tuntia on mennyt. Koete-taan konstia, jos toistakin.

Saapuu jo itse Sihvonen.

„Miten on asiat?“

„Kuten näet. Päin helkkaria.“

„Jos et sua tykkiä kuntoon, ei tuu mittään. Ryssät istuvat kiv’navetoissaan kuin linnoissa, hittojako niil-le kiväärillä mahtaa. Näyttävät jo ruppeevan hyök-käilemmään. Koita helkkarissa laittoa värkki reilaan. Hei!“

Sihvonen painaa jälleen ketjunsä luu.

Sitten se yhtäkkiä välähti, pelastava ajatus.

„Pojat, täysi panos esiin ja hylssy irti granaatista! Työnnetään uusi hylssy ruutineen putkeen ja annea-taan mennä.“

Tehtiin työtä käskettyä ja granaatti lähti piipus-ta että tupsahti. Putosi jonnekin Noskualle, koskapa signaalimies jälleen alkoi viittoa. Kiireesti perään toi-nen, kolmas. . .

Mutta ryssiltä unohtui ruumiiden joukkoon Paaja-

sen kiviavettaan kolme käyttökelpoista konekivääriä. Olivat ensimmäiset, mitä Karjalan rintamalla taistelussa otettiin. Eikä iso armeijakaan lännessä ollut vielä ehtinyt ottaa kuin Vilppulassa yhden.

Ja kun ukkoeversti saapui Oralle ja ohjattiin tupaan, jossa pojat parhaillaan hyväilivät kolmea uutta ottopoikaansa, nousivat valtavat viikset juhlallisesti pystyyn, silmistä loisti nuorukaisen väkevä ilo ja puhdas ylpeys ja nimesi hän siinä kierrellessään koneita kuin kissa kuumaa puuroa:

„Tämä se vasta nättiä on! Nyt meillä ei enää ole häntää eikä mitään. Ja meidän pataljoona sen teki! Eläköön!“

— — — kööön!“

Taas oli vahvistunut maa jalkain alla. Tuntuvasti.

SVEN DUFVA

„No, paljonko on jo Jussilla ikää?“

Jussi työnsi likaisen kouransa korvanjuureen, mietti kotvan ja ilmoitti mietinnön tuloksena:

„Kah, eipä oo tullu häntä papilta kysäistyksi.“

„Ettekö muista edes osapuulleen?“

Jussi kohotti housujaan, raapasi vasemmalla käpälällään vähän edestä ja vähän takaa ja viskasi uuninkupeeseen emäsyljen.

„Saattaa olla siinä kahen ja kolomenkymmenen välj’mailla.“

Kuljettiin kultaista keskitietä ja merkittiin Jussi armeijan kirjoihin viidenkolmatta täyttäneenä.

Isän nimen muisti Jussi koko helposti, mutta äidin kohta oli vaikeampi.

„Kuka häntä niin tarkkaan muistaa . . . eiköpä tuo välttäne vaikka Anna-Liena.“

„Oliko varmasti Anna-Liena?“

„Ka, siksipähän taisivat haukkua . . . vai oisko sentään ollu Kaisa —?“

„Entä sukunimi?“

„Eipä yhtä mieleen, vaik’ hirtettäis.“

„Oletteko käynyt rippikoulun?“ kysäisin, vaikka sitä tietoa ei kaavakkeeseen vaadittukaan.

Jussi harasi taas kaikkiin ilmansuuntiin pyrkivää peruukkiaan, heitti sitten silmäviivoistaan halveksivan katseen uunin lähistöllä hääräileviin emäntiin ja murahti:

„Eipähän tuota viellä oo sattunna akan tarvetta —.“

Jussi ratsasti ensimmäistä tykkihevosta. Väärät säärenvenkulat mukautuivat satulattoman hevosen kuppeisiin kuin vanteet tynnyriin ja pullea takalisto kyllä sieti pienen syyhytyksen. Korea katseltava hän oli siinä etumaisena tietä halkoessaan, housunnapit kiinni panematta ja jaloissa kirjavapaikkaiset tossut. Päässä tötötti karvaton lakkireuhkana, pystynokan kahdenpuolen tutkivat tienlaatua silmiksi nimitetyt viirut ja jykevän leuvan halkaisi poskipielestä toiseen suu, jota hyvinkin olisi riittänyt parillekin muulle kuolevaiselle. Puhe vääntäytyi tästä valtavasta aukosta harvalleen ja hartaasti. Vaikka Jussi majapaikoissa rakastikin lämpöistä uuninpankkoa, ei tämä estänyt häntä housuissaan ja takkikulussa talvipakkasellakin pi-

tämästä pariakymmentä ilmanvaihtoreikää. Tosin oli takissa muutama tusina erivärisiä paikkatilkkujakin, mutta Jussilla oli merkillinen taito reväistä takkinsa juuri paikan kohdalta. Reijistä matkaili edestakaisin komppania täitä.

Tietopuoli ei Jussilla ollut ylen laaja: tunsu hyvin kellotaulun, rahat ja kortit. Lukutaito oli turhaa ylellisyyttä ja kirjoitusmiehistä puhuttaessa ruikkasi Jussi kyynäräisen syljen. Näillä sentään tilipäivinä palkansa kuittautti ja maksoi vaivoista kaksi markkaa.

Oralla pantiin Jussi lisätöikseen hoitamaan kokin virkaa, mutta kun eräänä kauniina sunnuntaipäivänä äkättiin muuten laihan sopan pinnalla kelluvan lisukkeena pari hyvinsyötettyä täitä, sai Jussi eron virastaan ilman kehuva mainetodistusta. Teekokin sivutoimen sai sentään pitää ja suoritti sen sokeripalkalla yleiseksi tyytyväisyydeksi.

Pullilan valtauksen jälkeen seisoimme eräällä sivutiellä. Saapui käsky: kiireesti Pullilaan.

„Eteen-mars!“

Jussi nykäisi ruunaansa ja käänsi koko roskan menemään selkäpuolelle, Antrean kirkolle.

Iltapäivällä seisoimme taas samaisessa tienohes-

sa ja tuli käsky peräytyä Antrean kirkolle. Jussi maiskautti „noh-ruuna“ ja käänsi — Pullilaan, punikkien kitaan.

Tästä päivästä alkaen sai Jussi pitää Sven Dufvan kunniakkaan nimen. Ja kunnialla hän sen kantoikin, kuulun kaimansa veroisena

„ol’ iloisempi, nöyrempi kuin moni viisaskaan ja teki, mitä teetettiin, päin mäntyyn kaikki vaan.“

Tykkimiehen on osattava myöskin jalkamiehen tempuat. Kun keväämmällä jäi aikaa ja saatiin kiväärejä, harjoitettiin kivääriotteita, marsseja, kaartoja ja ketjuntekoa. Sven Dufva yritti olla mukana, mutta vaikka korpraalina pauhaava Kalle Starck kuinka „huusi nauraen ja nauroi huutaen“, kävi Jussin tempupujenteko siihen nuottiin, että itse vänrikki Stoolikin olisi pidellyt laihaa vatsaansa naurusta kiemurrellessaan. Kun muut kääntyivät vasempaan, kääntyi Jussi oikeaan. Kun muut marssivat tahdissa, marssi Jussi omassa tahdissaan ja kun muut ottivat ojennuksen oikealle, tähystelivät Jussin viirusilmät totisina vasemmalle. Mitä muut pitivät oikeana kätenään, sitä piti Jussi vasempana — oli näet kaiken lisäksi va-

senkätinenkin. Ja tämä se taisi osaltaan sotkea selvän meiningin. Lopuksi vapautettiin Jussi kokonaan jalkaväenäksiisistä sillä ankaralla evästyksellä, että jos joku suurempi herra sattuu tulemaan patteria tarkastamaan, on hänen sinä päivänä ilmoitauduttava sairaaksi.

Sattuikin eversti Sihvo tulemaan Oralle ja pistäytyi tupaan. Jussin silmät siellä pankon lähellä seisoesaan alkoivat pälyillä levottomasti ja koura käväisi tukassa tavallista ahkerampaan. Yhtäkkiä seisoo yhtenä luokkivääränä koko mies, puukirveellä veistetty naama kamalaan irvistyksen rustattuna. Jo lönkyttää vatsaansa pidellen pöydän luo, jossa katselimme kartoja ja nykäisee takinliepeestä.

„No, mitä nyt?“

„Mahhoo niin viäntää —.“

„Menkää pätäkäksenne. Starck antaa lääkettä“, sain sanotuksi naurua pidätellen.

Starck-vainaja, hammaslääkäri ja siis kaikkien tautien pätevä lääkitsijä sekä ikuinen koiranleuka ei muuta käskyä tarvinnut. Etsi jostain salatusta kätköstään resiiniöljypullon ja tyhjensi sen Jussin leipäläpeen. Kohta nähtiinkin huikea näky: Sven Dufva ra-

vaamassa pikajuoksua läävännurkan ja tuvan väliä toinen käsi nappeja avaten ja toinen takalistoa tukien —.

Vahtivuoro on Jussille kova koettelemus. Tykin mukana oli aina heinäkuorma ja kun heinäkuorman päällä on mukava istua ja vielä mukavampi loikoilla, kuului Jussin vartiovuorolla kuormasta usein ankara kuorsaus. Kun lopulta sai miehen herätetyksi ja tuli pauhatuksi ja noidutuksi, uhatuksi arestilla, ampumisella ja helvetin kaikilla kauhuilla, hymyili Jussi vaan yhtä autuaan leveästi. Kerran iskettiin Jussille kuusi ylimääräistä vahtituntia kahden säännöllisen lisäksi. Seuraus oli se, että Jussi nukkui kahdeksan tuntia. Tietysti päivystäjän aina välillä herättämänä.

Jussi tuli kuuluksi tempuistaan. Torkkuu taas keran vahtipaikallaan kun muuan korkeampi päämajasta tullut esimies sattuu kulkemaan ohi ja päättää koetella, minkä verran Jussi tuntee reklementtejä. Puhuteltaessa ei Jussi luonnollisesti hievahtakaan mukavasta asennostaan.

„Missä on tykkipäällikkö?“

Jussi teroittaa silmäviivansa maantiellä kokkareitaan nokkivaan harakkaan, siirtää ne sitten aurin-

gonpaisteessa nuokkuviin hevosiin ja ruikkaa asiaan-
kuuluvan kyynärämittaisen.

„Häh?“

„Tykkipäällikköä kysyin.“

„Tuvassapa tuo lienöö —“

„Tahtoisin tavata.“

„Kah, sielläpähän tuon tavannoo —„

„Käykää kutsumassa tänne.“

„ — —? Pijähän tuota pyssyy senaikoo —.“ Ja up-
seeri jäi seisomaan vahtipaikalle kivääri kourassa
Jussin tallustellessa asialle.

Kuulia ei Jussi osannut erityisesti pelätä, vaikei
liioin toivonut tulevaksikaan. Sai kerran räjähtävän
granaatin melkein syliinsä, katseli kuoppaa, ruikkasi
ja mietiskeli:

„Katoha, isompahan tekköö maahannii loven —“

Joutui Raudussa patterivahdiksi. Neuvottiin paik-
ka ammuslaatikoitten vieressä penkereen takana, jo-
hon eivät kuulat yltäneet. Nyökäytti päätään ymmär-
tämisen merkiksi, mutta kun mentiin katsomaan,
nähtiin Jussin istuvan avonaisella kentällä ryssien
maalitauluna, selin ryssiin ja selkänोजनाan hoikka
petäjä, joka riitti salaamaan viidenneksen leveistä

hartioistaan. Kuulat iskivät lumeen ylt'ympäri Jussin imeskellessä „Tiedonantoihin“ kääräistyä „sätkää“ ja tuumiessa:

„Ka, jos on sattuaikseen, niin sattuu —“

Pari ilmareikää tuli siinä vahdinpidossa takkiin lisää ja karvareuhkasta repesi päällinen.

Meidän Sven Dufvamme ei saanut kaimansa tavoin iskeä ryssää kiväärinperällä päin naamaa. Mutta jos olisi sattunut silmäkkäin ja ehtinyt tarpeeksi suuttua — johon herraparatkoon tarvittiin runsaasti aikaa — olisi hän varmasti kolhinut harvakseen ja hartiavoimalla.

Kysäisin kerran Jussilta, mikä hänet oli saattanut sotaan lähtemään.

„Kah, kun muut läksi, läksinpähän minnäi“, vastasi Jussi ikäänkuin häpeillen. Mutta kun leikin lomas-
sa milloin puhe kääntyi vakavaksi, tuli esille sodan suuri tarkoitus, kotikontu ja isänmaa, silloin kuunteli Jussi tarkkaavaisesti ja viirusilmien nurkkauksissa pälyi miettivä, lämpöinen hohde.

— — — —

Sodan jälkeen jouduimme majailemaan Joensuu-
hun, Niinivaaran kansakoululle.

Eräänä heinäkuun iltapäivänä vääntäytyi Jussi patterin kansliaan ja pyysi saada tavata „kapteenia“. En ollut mikään kapteeni ja olin lukemattomia kertoja kieltänyt Jussia nimittämästä minua kapteeniksi, mutta kun Jussi kerran — ties mistä — oli saanut ajetuksi kalloonsa, että patterin päällikön pitää olla kapteeni, niin olin ja pysyin Jussin „kapteenina“.

„No, mitä Jussilla on asiaa?“

„Ois saatava — tuota — hevonen —“

„Mitä hevosella?“

„Kah, ku — tuota — kapteeni lähtöö huomenna pois patterista —“

„Entä sitten?“

„No heh — mie lähen kans —“

„Mitä varten? Eikö täällä ole hyvä olla?“

„Joo, mut’ ku samana päivänä tultii patteriin, ni samana lähetäännii —“

„Juna lähtee vasta aamulla. Kyllä täältä mies asemalle saatetaan.“

„E-ei — ei tässä sitä meinata —“

„No mitäs?“

Monien kierrättelyjen jälkeen tuli asiasta selvä. Jussi oli juuri nostanut palkkansa, kolmekymmentä

markkaa, ja tahtoi nyt pitää reimat lähtijäiset. Kävisi kaupungissa ostamassa korin limonaadia. Koetin selittää, että on turha hänen, köyhän miehen, ruveta ainoita pennejään sellaiseen panemaan, mutta Jussi ei hellittänyt.

„Pittää sitä jottai tässä miunnii pistouvata“, selitti.

Parin tunnin kuluttua köryytteli Jussi kaupungista kotiin rattailaan lähtijäiset. Työntäytyi sitten kansliaan, kaivoi takataskustaan limonaadipullon, ojensi sen minulle, katsoi hartaasti silmiin ja sanoi yhden ainoan sanan:

„He!“

Tunsin silmiini pyrkivän jotain kosteaa. Ja kun vilkaisin Jussiin, näin jotain samantapaista. Paiskattiin äänettä kättä.

Mutta ovella kääntyi Jussi vielä ympäri ja sanoi harvakseen:

„Jos toisten vielä tarviitta miestä tykkihevosen selkään, ni liikuttakkaa vaan sana —“

Sellainen se oli meidän Sven Dufva. Ei sattunut sodassa kaatumaan, eipä edes haavoittunutkaan, mutta oli kaikissa edesottamisissaan ilmetty Sven.

„Pää huono oli“, arveltiin, „mut’ sydän paikal-

laan.“

ORALLA

Saapuessamme helmikuun alkupäivinä juhlallisessa karavaanissa Oralle Herrojenmäen taloon, huomasimme kaikki paikat miehitetyiksi. Konekiväärijoukkue jääkäri (nyk. jääkärikapteeni) Salmisen johdolla oli valloittanut talon ainoan kamarin, joka alkujaan oli tarkoitettu kahden asuttavaksi, mutta jossa nyt asui kaksitoista. Molemmat ruiskunsa olivat sijoittaneet tupaan uunin kupeelle. Kun niitä siinä putsasivat ja hankasivat ja häärivät niiden kimpussa ylennaikaa, jäi tupapuolen muille viidellekymmenelle asukkaalle hyvin ahtaat asuma-alat. Ei sentään sijoista riideltä, kukin asettui minne sattui mahtumaan. Ken ei sopinut syömään pöydällä, söi penkillä, ja ken ei sopinut penkille, söi lattialla. Illan tullen vetäydyttiin kostealle, oljettomalle lattialle reppu päänalaiseina, vaatteet yllä ja kengät jaloissa. Vahtiin lähtijöiden oli varauduttava mahdollisimman lähelle oven kynnystä, sillä peremmältä ei ovelle pääsy yön aikana tullut kysymykseenkään. Lattia muistutti elävästi sillitynnyriä, josta ylimmäiset kerrokset on jo syöty pois,

mutta pohjakerros on vielä syömättä. Tuoksu muistutti myöskin jokseenkin tarkalleen elttäantunutta, auringonpaisteessa seisonutta sillitynnyriä. Hiki, määrät vaatteet, viikottain riisumatta jalassa olleet sukat antoivat osansa ja — leipä teki tehtävänsä. Puolihoroksissa ollen uskoi hyvinkin nukkuvansa vilkasliikkeen kadun varrella, jossa kymmenet ohi kiitävät autot töräyttävät kukin oman signaalinsa.

Eräänä yönä kuului uunin lähistöltä ankara metakka. Vanha vääpeli V. katsoi ikänsä ja arvonsa mukaiseksi nukkua yölläkin mälli poskessa. Miten ollaakaan, sylkäsi äijä unissaan mällipluntan poskestaan tähdäten sen suoraan kuunvalossa häämöittäväan sylkiastiaan. Mälli läiskähti päin naapurin naamaa.

„Mitä sinä jumalaton syljeksit ihmisiä keskellä yötä päin pläsiä! Jos et olisi siksi vanha mies, saisit leukoihisi, että helähtää!“

„Älä siinä ärhentele. Hitoltako minä tiedän, mihin se sattui, kun naamavärkkisi kumottaa kuutamossa kun paraskin sylkiastia.“ Sanoi ja käänsi kylkeään. Mutta tuvan lattia tärisi pitkän aikaa metakkaan heränneiden poikien makeasta naurusta.

Viikon lattialla makailtuamme saimme hiukan ol-

kia, mutta pian ne muuttuivat likaisiksi, sotkuisiksi pehkuiksi. Parin viikon kuluttua muutti jalkaväki läheiseen, sillävälän kuntoonpantuun Kempin taloon, joka ristittiin „Hotelli Kämpiksi“ ja kantoi nimensä sodan loppuun.

Saniteettiasiat olivat varsinkin alussa vähän niin ja näin. Jokapäiväisissä taisteluissa haavoittui yksi ja toinen, ken lievemmin, ken vaikeammin. Haavoittuneet sidottiin mitenkuten käsilläolevilla riekaleilla ja lähetettiin vilusta värisevinä edelleen Antrean kirkolle. Myöhemmin saatiin toki Oralle lääkäri ja sairaushoitokunta.

Varsinaisia tauteja ei sanottavasti ollut. Nuhaa ja yskää ei sellaisiksi luettu. Mutta sitävastoin saavutti täikanta ennenkuulumattoman kukoistuksen. Tykkimiehillä ja jalkaväellä oli ikuinen kina siitä, kenellä oli isoimmat, ja väittivät tykkimiehet jalkaväen elättejä mahtuvan tulitikkulaatikkoon kolme, mutta oikeita, jalorotuisia, ristisiitoksella saatuja tykkimiehen kasvatteja sopisi vain kaksi. Riita jäi ratkaisematta jäävittömän erotuomarin puutteessa, sillä täitöntä miestä ei Oralla tunnettu.

Kahdeksantuntista työpäivälakia ei liioin nouda-

tettu. Koko päivän tappeluiden lomassa oli pienempiä ja olipa sellaisiakin, ettei tapeltu ollenkaan, etuvartiostot vain pitivät yllä pientä vihaa. Sellaisina päivinä istui joukon ikuinen ilonpitäjä, viipurilainen Kalle N. tuvan uunilla, sepitellen kokkapuheitaan ja soitatellen Noskuan kuulua sotasaalista, ylipäällikön päiväkäskyssäkin mainittua jääkäri Branderin gramofonia, jossa oli kolme halkinaista levyä ja yksi poikkinainen neula, muun armeijan ankarasti riijaitessa molempia keittäjättäriä.

Säännöllisesti aamun hämärtäessä ja usein yölläkin lähtivät patrullit tai koko Oran osasto Pullillaan ryssiä ja punikkeja herättämään. Kaikki eivät aina retkeltä palanneet, mutta — kaikkeen tottuu. Punaryssät kävivät vastavierailulla, tulivat tavallisesti aamulla tai iltamyöhällä ja silloin koeteltiin, kenen housuissa kaulus kestää. Oralle eivät koskaan päässeet, vaikka monasti läheltä pitikin. Reippaina pysyivät poikain mielet; tilanteen vakavimmillaankin ollessa veisti joku sattuvan sanan ja iloinen karjalaisluonne pääsi jälleen oikeuksiinsa. Kerran, kun kylään tuotiin kahden meikäläisen ruumiit, vahtimiesten, jotka olivat pelkureina poistuneet vahtipaikal-

taan ja menneet läheisen mökin uunille piiloon rysien hyökätessä, silloin näin poikien naamat vakavina ja huulilta tuli yksimielinen tuomio:

„Ovat kohtalonsa ansainneet.“ — Ryssät olivat taivottaneet pakenijat uunilla ja kolhineet kuoliaaksi kiväärinperillä.

Kuta enemmän aikaa kului ja mitä useampia rysien ja punikkien räökkäämiä ja raatelemia valkoisia rintamalla löydettiin, sitä kiihkeämmäksi kävi viha maankavaltajia kohtaan. Kun kenttäoikeudet eivät vielä langettaneet kuolemantuomioita, alkoi kuulua yhä tiheämmin ääniä, jotka vaativat sovellutettavaksi „Magdeburgin armoa“. Eikä tämä ollut ihmeteltävää, kun löytyi ryöstettyjä, hävitettyjä taloja ja rautioita, kamalasti elävänä silvottujen ruumiita, murhattuja vanhuksia, valkoisia sotilaita, jotka talvipakkasessa oli ensin riisuttu ilkialastomiksi, sidotuina käsin ja jaloin, silmiin työnnettyinä kuusenkävyt ja ruumis pistimin viileskeltynä. Ja kun raakalaiset olivat ensin tarpeekseen huvitelleet, kulki roistojoukko uhrien ohi ja kukin heitti vetensä. . . Kidutetut jäätivät elävinä muodottomiksi jäätönkiksi. . .

Valkoiset eivät koskaan rääkänneet — kuula vain

sai tehdä tehtävänsä. Elleivät punaiset ja heidän itämaiset apurinsa olisi ryhtyneet räökkämään valkoisia vankejaan, ei kurituskaan olisi ollut niin ankara. Tällaisissa tapauksissa on sodan laki lyhyt.

Erik Oran talo Oralla oli mainio näyte punikkien hävitysraivosta. Kaikki, mitä suinkin rikkoa voi, oli rikottu. Ovet, ikkunat, huonekalut, astiat, yksinpä uunitkin oli murskattu. Nälkäisten petojen lailla oli riehattu, nälkäisten, vaikka vatsat olivatkin täynnään ryssänlimppua, konserveja ja rosvottua sianlihaa. Se oli aatteiden riemukulkua, se.

Hyvät olivat näillä ihannevaltakunnan satureilla apuritkin. Katselin Noskuan taistelussa palkkansa saaneita Iivanoita. Jokaisella oli mukanaan ryöstettyä saalista. Silkkihuivit ja hopealusikat varsinkin näyttivät olleen haluttua tavaraa — lienevät ai jotut tuliaisiksi kotona ikävöiville maatuskoille. Kesellä peltoa makasi muuten eräs, joka likaisen toppavormun päälle oli vetänyt uuden uutukaisen papintakin ja housut aikoen kai hämmästyttää „flikuskaansa“ ennennäkemättömällä komeudella. Löydettyistä kirjeistä selvisi, että meitä vastassa olleet rysät kuuluivat erääseen siperialaiseen, muistaakseni

36 rykmenttiin, ja olivat tulleet Pullilaan suoraan Riian rintamalta. Lienevät aikoinaan kuuluneet Rennenkampf'in urhoihin, mutta kun saalistaminen Itä-Preussissa päättyi huikeaan Marathon-juoksuun, jossa saksimannien konekiväärit määräsivät tahdin, lähtivät viimeisen saaliin toivossa Suomeen, jossa kuitenkin pistettiin matkan päähän ikuinen piste.

Täytyy muuten sanoa, että monet „vantjkat“ tapelivat koko urhoollisesti — lieneekö heitä sitten kannustanut saaliintoivo, „revolutsija“, viha „burshujta“ kohtaan tai tyhmyys. Ehkä „molembi parembi“. Monet ottivat kuoleman vastaan kuin miehet, vaikka elukoilta näyttivätkin ja suurimmaksi osaksi olivatkin.

Ryssiä meillä oli säännöllisesti enemmistö vastasamme; suomalaisia oli vain näytteeksi seassa. Vierailpa Oralla maalisk. 2:n päivän taistelussa Helsingin Jyrykin yrittäen oikein pistinhyökkäystä hurraahuudoin. Nolosti loppui tämä pitkin maantietä tehty hyökkäys: kun annettiin shrapnelleita päin naamaa ja kone- sekä tavalliset kiväärit lauloivat joukkoon, palasivat hyökkääjät hyvin koreasti ryömimällä takaisin. Ne nimittäin, jotka vielä kykenivät. Vetäytyi-

vät sitten mäenrinteellä sijaitsevaan nuorisoseuran taloon, mutta ei ollut turvaa siitäkään. Pari granaattia seinästä sisään ja silloin luikkivat jyrymiehet loukostaan konekiväärien korjatessa yhden ja toisen varmaan talteen. Muuan granatti räjähti keskellä näyttämöä ja luulen, että Noskuan nuoren väen on täytynyt pitää paremmanpuoleiset talkoot saadakseen lavansa ja näyttämökoristeensa jälleen paikatuiksi. — Yrittivät majoittua kenttävahtimmeikin asuntoon, Hutin taloon, mutta kun jääkäriluutnantti Brander lähetti sanan: „Viskooppa sinne parisen pommia“, jäi sieläkin majapaikka saamatta. Muistan aina talon vanhan isännän, hänen seisoessaan taistelun jälkeen talonsa pihamaalla ihmettelemässä rakennustaan, josta pommi vei pois koko nurkkauksen ja aprikoidessaan:

„Kukahen se tämän koiruuden maksaa?“

Päivät vierivät toisensa jälkeen. Elimme Oralla omaa eristettyä elämäämme. Posti tuli milloin sattui. Lukemisen puute pyrki vaivaamaan ja Sortavalan lehdet olivat ylen kuivia. Lystimpää luettavaa saimme, kun kerran — vahingossa — kumautimme „Suomen Järjestökaartin Sairaanhoidajatarta N:ro 27“

Martta H:ta shrapnellilla päähän, ja saimme palkkioksi päiväkirjan, jossa laajasti ja perinpohjaisesti kuvattiin elämä „Kansankahvilassa“, ravintola Aristossa Viipurissa, sekä matruusien edesottamiset pimeissä rautatievaunuissa, Pullilan „esikunnassa“ ja Kavantsaaren hovissa. Ne pojat ovat tarvinneet „söoterskaa“ kerran jos toisenkin, eivätkä nämäkään päiväkirjasta päättäen ole pahasti vastaanhangoitelleet, vaan päinvastoin täydelleen omistaneet kommunismin syliinsäsulkevan lähimmäisenrakkauden. Päiväkirja ei tosin ollut järin selvällä käsialalla kirjoitettu, mutta pitemmältöpähän riitti tavaamista. Mukavaa oli lukea sekin sanoma, että „lahtareita on luotettavien tietojen mukaan Antrean rintamalla 10—12,000“ ja että ne ovat „saaneet saksalaispiruilta kuusi laivalastia aseita, vaikka ei ne sittenkään mitään kansalle mahta kun kaikki luokkatietoinen temokraattia on noussut sortajiaan vastaan ja rakkaat venäläiset ystävämme on tullunna meille apuun.“ — Samaisen sairaanhoitajattaren varustukseen kuului punainen risti käsivarressa yllämainitulla kirjoituksella ja numerolla sekä kivääri ja ryssänreppu täynnä patruunia. Sitomatarpeista ei puhettakaan. Lisäksi pinkka mat-

ruusien imeliä rakkauskirjeitä.

Vielä helmikuun loppupuolella oli meillä, niin kummalta kuin se kuuluukin, puhelinyhteys Viipuriin. Linjat kulkivat Oran kautta. Sieltä paetessaan katkaisivat punikit linjat juuri Oran kohdalta, mutta ei muualta. Puhelinmiehemme liittivät päät jälleen yhteen ja vastaus tuli Viipurin keskukselta. Suuria ei tietysti voinut puhua keskuksessa vaanivien vahtien takia, mutta kun asetti kysymykset ovelasti, voi neitonen toisessa päässä aina vastata „on“ ja „ei“ ja näiden avulla voi jo päätellä yhtä ja toista.

Keväämmällä saapui meille täydennysjoukkoja, kutsunnoissa saatuja pakko-ottolaisia. Vapaaehtoisemme katselivat näitä vähän yli olkansa ja — syytä hieman olikin. Kun mies taistelussa ampui itse käteensä, ei siitä maine kasva. Tällaisia tapauksia oli asevelvollisten joukossa paljon.

Saimme joukon savolaisia. Menivät muuten mukiin, mutta vahdinpito kävi yli ymmärryksen. Mennessäsi vahtipaikalle, tapasit useasti vahtimiehen nukkumassa. Varsinkin auringonpaisteisina kevätpäivinä, jolloin hevosetkin riiputtavat päätään ja raukaisee niin suloisesti.

„Hei, mies, vahdissa ei nukuta! Ylös!“

„Katsohan, kun makkeesti raukasoo.“

„Ettekö jo tiedä, ettei vahtipaikalla saa torkkua.“

„Kah, etteikö sua torkahtoo . . .“

„Ettekö jo torkkunut tarpeeksi kotonanne?“

„Kah, ompaan tuota tullunna tehyksi sielläi.“

„Mistä olette kotoisin?“

„Siämingistä vuan . . .“

Tällaista oli keskustelu. Mutta kun savolaiset eh-
tivät tottua, tuli heistä hyviä sotamiehiä. Ja samoin
„piällysmiehiä“, mikäli riitti „paikkoo“.

Kevät läheni, hanget alkoivat sulaa ja tiet kävivät
mahdottomiksi. Milloinkahan joudutaan lähtemään
Viipuriin? Ja miten? Tykeissä ei ollut pyöriä, miten ne
kuljetettaisiin sulalla maalla? Tämä oli kiperä kysy-
mys. Viipuriin paloi kaikkien mieli. Ja kohta alkaisi
touonkin teko . . .

„Pyörät ovat tilatut ja joutuvat aikanaan“, selit-
ti Karjalan armeijan tykistön ylin päällikkö majuri
(nyk. eversti) Schwindt.

Tiesimme jääkärien parhaillaan harjoittavan rin-
taman takana kutsuntajoukkoja. Milloinhan ne jou-
tuisivat valmiiksi ja minkälaisia ovat? Sitten kai ryn-

nistetään.

Karjalan I rykmentti muutti Raudun ja Valkjärven rintamalle. Olimme nyt II rykmentin matkassa.

Ryssien hyökkäykset olivat jonkunverran laimenneet. Huomasivat, etteivät pääse täältä lävitse. Lentokoneet vain kävivät vieraisilla harva se päivä.

Saimme lisää hevosia, rekiä ja satuloita. Tämä viit-tasi lähtöön, mutta alkava kelirikko näytti panevan vastaan. Mene ja tiedä.

Eräänä iltana maaliskuun loppupuolella kello yh-dentoista korvilla, poikien jo nukkuessa, soi puhe-lin kiivaasti. Vastasin. Tuli majuri Schwindt'in lyhyt määräys, että oli heti lähdettävä Hannilaan ja lastat-tava vehkeet vaunuihin. Juna lähtee klo 3 aamulla. Matkan määrä Kiviniemi.

Tuli kiire. Toista kuukautta oli talossa majailtu, ko-tiuduttu, ja nyt lähtö puolessa tunnissa. Pojat tuumi-vat ammuskuormia valjastaessaan:

„Jopa taitaa tullakin eri tappelu.“

Samana päivänä olimme saaneet kahdeksaan mie-heen jaettavaksi pullon konjakkia — ainoan koko so-dan aikana. Lähtömalja juotiin ja äkkiä matkalle. Ter-ve, Ora, monien muistojen tanner!

Oli purevan kylmä, tähtikirkas kuutamoyö ajaessamme metsätietä Hannilaan. Meikäläisten asemia ei ollut lähempänä kuin Hannilassa; koska hyvänsä saatoimme kohdata punikkipatrullin. Ratsastin hie-
man edellä mauseri vireessä. Pojilla oli jokaisella ki-
väärit poikittain satulannupilla valmiina käytettäviki-
si, jos metsänpimennosta paukahtaisi. Pari laukausta
pamahti lähistöllä, mutta onnellisesti saavuimme klo
2 yöllä Hannilaan.

Illalla olimme Raudussa, jossa juuri alkoivat Rau-
dun kuuluisat lopputaistelut.

RIETU

Armeijassa oli miestä monenmoista.

Rietu ei ollut mikään partasuu uros eikä ennen sotaa mitenkään maineeltaan kuulu. Suuren pitäjän syrjäkylässä ja syrjätalossa oli elänyt, tapellut isompien kanssa silloin kun syytä sattui ja ottanut selkäänsä. Mutta sodan loputtua tunnettiin mies laajemmallakin kuin kotikylässään.

Komppanian marssiessa tallusteli Rietu joukon viimeisenä häntänä. Ei ollut siis liialla pituudella pillattu; tavallisellakin maantiellä pyrki pitkän jalkaväenkiväärin perä tietä viiltämään, saatikka sitten hangessa kömpiessä, jossa siitä oli koko vastus. Josain olan ja polvien välillä roikkui patruunavyö. Puku oli repaleinen — alkujaan valkoinen mekko ja päähine komeilivat likaisenharmaina. Valkoisen päähineen alla reuhotti julman iso koivistolainen, ja jaloissa louskuttivat monipaikkaiset huopatossut. Pakkasilmoilla ja tavallisesti leudoillakin pyrki nenä valamaan kynttilää ja naama oli tuskin nähnyt vettä sitten viimeisen kotisaunan. — Tällainen oli Rietun

ulkonainen olemus, sisällinen selviää hänen muutamista edesottamisistaan. Ikää oli siunautunut kuusi-toista vuotta.

Eräänä maaliskuun aamuna nähtiin Rietun tallustelevan Oran ambulanssiin. Pysähtyi neuvottoman näköisenä ovensuuhun ja pyöritteli reuhkaansa.

„Mikä vaivaa?“ kysäisi tohtori. „Lomaako pitäisi saada? Henkeäkö salpaa ja sydänalaa kiertää sinulakin?“

„Ei, kun käskivät kotiin.“

„Kuka käski?“

„No, se komppanian päällikkö ja ne muut kanssa.“

„Mitä varten?“

„No kun on nämä ruvet. Sanoivat, jotta pitää ensin näyttää tohtorille ja sitten mennä kotiin. Ja sanoivat minun olevan liian nuoren.“

„Katsotaan.“

Rietulla oli pääkoppa ruvettumilla. Ja oli niitä muualla myöskin.

„Kyllä sinä pääset kotiin. Eikä sinun tarvitse enää tänne tullakaan, olet liian nuori ja heikko. Kirjoitan heti todistuksen.“

Tohtori istuutui kirjoittamaan vapautustodistus-

ta. Mutta ovensuusta alkoi kuulua outoja ääniä. Ja kun tohtori kääntyi katsomaan, nyhkytti Rietu siellä kasvot karvareuhkaan painettuina.

„Mikä sinun on?“

„No kun minä — yyh — tulin tohtorille sitävarten — y-yyh — että tohtori todistaisi, etten minä ole — yh — liian heikko tappelemaan — yhy — ja ettei minun tarvitseisi mennä pois täältä.“

„Vai sillätavoin —“

Tohtori käveli lattialla edestakaisin ja näytti siltä, kuin jotakin olisi takertunut kurkkuun. Taputti sitten Rietua olalle ja lohdutteli:

„Ei sinun tarvitse lähteä. Kirjoitan todistuksen, että jaksat kyllä tapella siinä missä muutkin. Tuollainen reipas mies.“

Rietu kohotti kasvonsa karvareuhkasta ja silmät rupesivat taas loistamaan kyynelien uurtaessa valkoisia vakoja likaisille poskipäille. Kääntyi mennäseen, mutta kysyi vielä arasti ovelta:

„Entäs nämä ruvet?“

„Eivät ne estä sinua tappelemasta. Odotappa — tästä saat purkin täisalvaa, voitele vaan sillä, niin hyvä tulee. Ja pese vielä varmuuden vuoksi naamasi-

kin.“

Rietu mennä retuutti takaisin joukkoonsa etulinjalle, heilutti tohtorin todistusta komppanianpäällikön nenän alla ja kehuskeli:

„Ähäs, ei sitä niin vaan miestä rivistä viskata!“

Mutta tohtori katsoi ikkunasta Rietun menoa ja tuumiskeli:

„Saat nähdä, että tuo poika vielä antaa kuulua itsestään.“

Ja antoihan Rietu.

Tuli lähtö yöllä tai päivällä, niin aina oli Rietu valmiina. Joutui hyökkäykseen vähän myöhemmin kuin muut — paksussa hangessa oli vaikea laahustaa huopatossut lunta täynnä — mutta pysyi paikallaan sitä sitkeämmin. Ampui tarkasti, missä vaan ryssän tai punikin näki ja kun oikein lähelle onnistui pääsemään, kolhaisi mielellään kiväärinperällä.

„Jotteivät suuhun tuppaisi“, selitteli.

Kun Pullilaan oli tehty puolenkymmentä hyökkäystä, oppi Rietu tuntemaan joka puun ja kiven. Ryömi punikkien linjoilla kuin kotonaan kertaakaan haavoittumatta vaikka miehiä kaatui ja haavoittui oikealla ja vasemmalla. Toiset ihmettelivät, mutta Rietu

selitti syyn:

„Kun on näin pieni ja pahannäköinen, niin eihän ne pirut saa sattumaan.“

Päästäkseen paremmille ampumalinjoille kiipesi Rietu petäjään ja naksutteli sieltä punikin toisensa jälkeen. Mutta miten ollakaan — ryssien granaatti sattui puuhun katkaisten sen juuresta poikki. Runko kaatui ensin viereisen petäjän päälle ja siitä maahan. Kaikki uskoivat jo Rietun puuhista tulleen äkkinäisen lopun ja ryhtyivät hakemaan miestä petäjän alta, kun viereisestä puusta kuului Rietun tuumiskeleva ääni:

„Petäjään se taaskin sattui, vaikka minua meinasivat.“

Rietu jatkoi sotaansa toisesta petäjästä.

Kohta mainittiin Rietua rintaman kylmäverisimpänä sotilaana. Ja maine vaan lisääntyi, kun ryssät kerran taas ampuivat Rietua kanuunoilla.

Rietu kyykki pellolla navetan takana sangen luvallisella ja tarpeellisella toimituksella, kun ryssät alkoivat tavallisen iltapommituksensa. Granaatti tipahhti pellolle muutaman sylen päähän kyykkijästä. Rietu jatkoi istumistaan, katsahti vain granaattiin. Jo räjähti toinen oikealla puolella. Kolmas ja neljäs samoin,

mutta Rietu ei hellittänyt. Jo huutelivat toverit tulemaan pois, mutta Rietu huuteli vastaan:

„Mitäs teet, tee kunnollisesti. Eikä ne taaskaan minuun osaa.“

Kun viides räjähti suoraan nenän edessä, oli Rietukin jo lopettanut toimituksensa ja asteli tupaan viimeisiä nappeja kiinnitellen:

„Taisivat suuttua, kun tuli mentyä niin keskelle peltoa.“

Rietu oli niinkuin ylpeä siitä, että häntä aina ja joka tilaisuudessa kanuunalla ammuttiin. Hänestä tuli kuuluisa mies ja varsinkin tohtori kehuskeli jokaiselle suojattiaan.

Loppujen lopuksi joutui Rietu Raudun pitkiin ja verisiin taisteluihin ottaen niihin osaa samalla levollisella uhkarohkeudella kuin ennenkin. Käsipommia rakasti hän nyt melkein yhtä hartaasti kuin vanhaa kiväärinrämäänsäkin. Vyötäisillä roikkui säännöllisesti niin monta pommia kuin vain oli onnistunut käsiinsä saamaan. Jos mies kaatui tai haavoittui, niin kohta killuivat jo kaatuneen pommit Rietun vyötäisillä valmiina heitettäväksi. Ryssien konserveilla oppi Rietu, kumma kyllä, herkuttelemaan ja pommin vie-

reen oli tavallisesti nuoritettu myöskin konservipurkki.

Raudussa, Haapakylään vievän tien varrella, makasivat ketjut vastakkain kahdenpuolen tietä. Rysät maahankaivetuissa, tilleillä vahvistetuissa juoksuhaudoissaan ja meikäläiset lumikinoksissaan. Yli tien ei ollut yrittämistäkään, siksi tiheä oli kivääri- ja konekiväärituli.

Rietu makasi haudassaan ampua räiskytellen, kunnes huomasi, että lukko ei enää toiminutkaan. Silloin suuttui Rietu todenperään ensikerran sotaretkensä aikana. Tarttui kaksin käsin piippuun, juoksi yli maantien ja iski lähinnä makaavaa ryssää kiväärinperällä kalloon. Tuli takaisin yli tien yhdenkään kuulan sattumatta ja kehaisi lauhtuneena:

„Saipas pakana tarpeekseen.“

Rietu aijottiin korottaa aliupseeriksi, mutta kysyttäessä selitti hän:

„En minä osaa komennoida, jotta antakaahan vielä olla. Tekee häntä solttuna, minkä ymmärtää.“

Raudun viimeisessä taistelussa yhytti Rietu kohtalonsa. Toinen käsi puristi vielä lujasti rakasta kivääriään, toisessa olivat panokset valmiina. Ei päässyt Vii-

puria valloittamaan, kuten oli koko talven mieli palanut.

Rietu oli yksi monien joukossa — yksi parhaista. Tasa-arvoinen Joensuun koulupoikien maalaisseuraksi. Ei tarvitse miehen mieli asunnokseen suurta kookoa ja ulkonaista komeutta.

RAUTU

Raudun asema-alueelle oli saarrettu lähes kolmetuhatta ryssää ja punaista. Renkaan viimeistä solmua vedettiin juuri umpeen.

Pilkkopimeänä yönä saavuimme rintamalle. Josain papattivat konekiväärit ja haukahti tykki. Satoi lumiräntää. Majoituimme kylmään, autioon taloon.

Edellisenä iltana oli Karjalan I rykmentin komentaja, ratsumestari (nyk. everstiluutnantti) Elfvengren esikunnassaan Kiviniemessä selittänyt tilannetta. Hänellä oli käytettävänä suunnilleen puolitoistatuhatta miestä ja yksi vuoristotykki. Lisäksi nyt meidän tuomamme toinen samanlainen.

„Kun olette saaneet tykit aseisiin, alotamme hyökkäyksen. Joudutteko huomenna valmiiksi?“

„Kyllä, herra ratsumestari.“

„Te otatte myöskin Raudussa olleen tykin haltuunne ja komennatte siis puolipatteria“, määräsi saapuvilla oleva majuri Schwindt. „Menen käymään Valkjärvellä. Valitsette asemat harkintanne mukaan siten, että voitte ampua pitkin rataa.“

„Käskystä, herra majuri.“

„Ja jos haluatte mukavampia tykkejä, niin ottakaa Raudusta“, lisäsi majuri hyväntuulinen hymy silmänurkissa.

Nukuimme yön vilusta väristen. Käkisalmelaisten junaamme tuomat leivät, voit ja lihakimpaleet näkivät kyytinsä.

Raudun kirkolla sijannut tykki tuotiin Mäkrälle. Sitten alkoi työ, jossa ei säästetty miehiä eikä hevosia. Läpi kinoksien hinattiin tykit aseimiinsa tiettömälle mäelle Leinikylän järven pohjoispuolelle, noin kolme kilometriä asemalta. Lähemmäksi ei voinut viedä, sillä siellä oli epävarmaa. Vasta joku päivä sitten olivat ryssät käyneet Leinikkälän järvellä saakka ja tykkien menettämiseen ei meillä ollut varaa. Puoliyön aikaan kävin ilmoittamassa rykmentin komentajalle, että olimme paikoillamme. Tykistötähystäjät vetivät kenttäjohtoja — pirullista työtä pimeässä yössä, lumiräntä- ja luotituiskussa.

Seuraavana aamuna palasi majuri Schwindt Valkjärveltä ja tarkasti tykkien asemat. Odottelimme, milloin leikki alkaisi. Majoituimme uudelleen erääseen läheiseen autioon taloon, jossa oli siksi suuret tallit ja

navetat, että saimme hevosparat katon alle.

Popsimme kaikessa rauhassa luusoppaa, kun rykmentin komentajan lähetti ratsastaa pihaan ja tuo paperilapun:

Mäkrä, 29. 3. —8. klo 5,30 ip.

„Vuoritykistä alkaa pommittaa harvalla tulella Raudun asemaa ja varustuksia tänään klo 6,30 ip.“

Luusoppa jäi loppuun syömättä. Myöhästyimme kymmenen minuuttia. Klo 6,40 pamahti ensimmäinen laukaus. Eräs punaisten vankina ollut valkoinen kertoi jälkeinpäin, että ensimmäinen laukauksemme oli sattunut saunarakennukseen, jossa säilytettiin ruokatarpeita ja sytyttänyt pienen tulipalon. Hyvä niinkin.

Jatkettiin tulta hitaassa tahdissa, kunnes yhdeksän aikaan tuli käsky lisätä puita pesään. Paransimme vauhtia. Kivääri- ja konekiväärituli yltyi, ryssät ampuivat tykeillään yhtämittaa. — Raudun verileikki oli alkanut todenteolla.

„Ryssillä on tähystyspaikka ja konekiväärit pansaroidussa vesitornissa, koettakaa ampua se mäsäksi tai tuleen“, tuli käsky.

Saimme torniin pari sattumaa. Asemalla syttyi tulipalo ja savu vaikeutti tähystämistä.

„Tuli kohdistettava läntisiin varustuksiin, jalkaväkemme käy puolentunnin kuluttua hyökkäykseen.“

Näin jatkui läpi yön. Ryssillä ei ollut aavistustakaan, missä tykkimme sijaitsivat. Ampuivat arviolta, mutta säännöllisesti yli. Granaatit ujelsivat päittemme yläpuolella ja räjähtivät takanamme metsässä.

Aamu valkeni. Hyökkäyksemme olivat lyödyt takaisin. Mutta ryssilläkin olivat asiat sekaisin. Asemalla höyrysivät veturit. Kenttäpuhelin toi viestin, että ryssät aikoivat lähteä Raasuliin päin.

Pyysin majuri Schwindt'iltä lupaa saada viedä tykit Sunikkalaan, aseman itäpuolelle, josta 500 metrin matkalta voisi ampua rakennuksia, veturitallia ja panssaroituja junia suoralla tähtäimellä ja jokainen laukaus tehoaisi.

„Tjaa, ei olisi hullumpaa, mutta vaarallista. Laitta-kaa tykit lähtökuntoon, minä ratsastan sinne katsomaan“, sanoi majuri.

Tuumasta ei tullut mitään. Majuri katsoi tilanteen liian vaaralliseksi. Jos ryssät tekisivät uloshyökkäyksen, jäisivät tykit helposti saaliiksi. Ja siinä sitä sitten

oltaisiin. Omasta puolestani luulen vieläkin, että taistelu olisi saanut toisen käänteen, jos pommitusta jatkettiin Sunikkalasta. Elleivät sitten ryssät olisi ampu-
neet meitä nuuskaksi, joka oli sekin hyvin mahdollis-
ta.

Taistelu jatkui koko sunnuntaipäivän yhtä laihalla näkyvällä tuloksella. Asemalle oli mahdoton päästä. Monasti olivat hyökkäysketjut jo tunkeutumaisillaan varustuksiin, mutta tulivat verissäpäin takaisin.

Sunnuntaina saapuivat kapteeni (nyk. everstiluutnantti) Pohjanheimon kolme raskasta, neljän tuuman tykkiä Pohjanmaalta. Asettuivat asemiin meidän vie-
reemme.

Juhlallisen näköiset kapineet, ne raskaat tykit. Museokappaleilta näyttivät, vuoden 1871 mallia. Rekyylilaitteista ei tietoaakaan ja sytytysvehkeet olivat puhtainta antiikkia. Uteliaisuudella odotimme, mitä tuleman piti.

Iltaan mennessä saivat pohjolaiset värkkinsä kuntoon ja suunnan määrätyksi. Piti laukaistaman.

Mies, jonka tehtäviin kuului pamauksen aikaansaaminen, etsi pari metriä pitkän seipään. Kääri seipään nenään tukun trasselia ja kasteli sen öljyssä. Pis-

ti tukkoon tulitikulla tulen ja ryhtyi sitten pitämään palavaa tukkoa lukon takana narratakseen „sankki-reikään“ tulen. Tykki pihisi ja sähisi pitkän aikaa kuin pahansisuihin kissa ja paukahti sitten — jos paukahti. Kun oli pahalla tuulella, niin ei ottanut syttyäkseen ollenkaan. Purettuaan onnellisesti sisuksensa, hyppäsi se ikäänkuin teostaan säikähtyneenä pari sylvästä taaksepäin. Ja sitten alkoi huuto ja mekastus, kun parikymmentä hyvä-äänistä miestä karkasi pyöriin kiinni ja ryhtyi rullaamaan otusta jälleen paikoilleen. Suunnilleen viisitoista minuuttia kului, ennenkuin seuraava laukaus oli valmiina. Siinä ajassa ehti meidän lihamylyllämme ampua jo kehumatta kymmenkertaisen määrän, kun vähänkään kiirettä piti.

Meillä ei ollut yön aikana lupa pitää muuta tulta, kun juuri tähtäykseen tarvittava himmeä sähkölamppu. Raskaan patterin sytytellessä tykkejään oli metsä valoisa kun konsanaan päivällä. Kumma, etteivät rysät käyttäneet paremmin hyväkseen signaalia.

Seuraavan päivän ja yön jatkui taistelu tuloksettomana, ellei oteta lukuun sitä henkistä ja ruumiillista väsymystä, minkä yhtämittäinen tuli piiritettyihin teki.

Asuimme lumihangessa tykkien ääressä. Pojat kaivoivat hankeen kuopat vuoraten ne kuusenha-
vuilla. Siellä nukkui kukin vuorostaan. Päivisin kei-
tettiin kuopassa teetä ja tästä johtui lystikäs juttu, jo-
ka olisi voinut päättyä huonomminkin.

Raskaan patterin miehet tuppautuivat keittämään
teetään ja loikoilemaan meidän poikaimme kuop-
piin. Tästä syntyi erinäistä suukopua, jossa pohjalai-
set saivat kuulla vähemmän mieluisia lausuntoja ke-
hutusta ahkeruudestaan. Viisi he siitä sentään välitti-
vät, keittivät vaan teetään täydessä rauhassa meikä-
läisten tuumiessa keinoa, millä kuokkavieraat lopul-
lisesti ajettaisiin „ulos.“ Teekattila porisi parin sylen
päässä tykin piipusta.

Ammuimme parhaillaan shrapnelleja. Eräs lau-
kaus antoi oudon äänen. Lumi tykin edessä värjäytyi
keltaiseksi, oksat rapisivat puista ja puunkuoret lensi-
vät pohjolaisten naamoille. Shrapnelli oli räjähtänyt
piipussa vahingoittamatta kuitenkaan tykkiä. Mutta
pohjolaiset kai luulivat meidän räjäyttäneen sen ta-
hallaan, koskapa eivät enää senjälkeen tulleet lähi-
maillekaan teetään keittämään.

Kolmatta vuorokautta kestänyt taistelu päättyi.

Raudussa isännöivät yhä ryssät ja suuria apuvoimia saattoi tulla Pietarista minä hetkenä hyvänsä. Panssarijunan oli sentään 8. jääkäripataljoona taistelun aikana vallannut Raudun—Raasulin välillä. Siinä oli lastina myöskin 800 granaattia, mutta meidän tykkeihimme eivät ne sopineet. Tykit oli ensin haettava Raudusta majurin neuvon mukaan.

*

Huhtikuun 4:nä päivänä klo 5 i. p. piti lopullisen hyökkäyksen Rautua vastaan alkaa. Raskaan ja hau pitsipatterin oli alettava kiivas pommitus klo 12 päivällä, edellisen asemarakennuksiin ja jälkimäisen veturitalliin kohdistettuna. Vuoristotykkien tuli klo 4,30 i. p. ampua pikatulella pohjoisia varustuksia sekä pitkittäisiä juoksuhautoja. Klo 5 hyökkäisi jalkaväki yhtäikaa joka taholta, paitsi Haapakylästä, jossa edessä oli suojaton, avonainen peltomaisema.

Pyysin ja sain rykmentin komentajalta luvan viedä vuoristotykit jalkaväen ketjuun Haapakylän laitaan. Sieltä, 800 metrin matkalta, oli mainio ampua suoraan maaliin yli aukeiden, tasaisten peltojen.

Lisäpanoksia piti saapua, mutta erään huolimattoman herrasmiehen takia saapuivatkin ne vasta val-

loituksen jälkeen. Oli turha viedä asemaan molempia tykkejä; ehtisimme hyvin ampua panoksemme puolessa tunnissa yhdelläkin. Otin vanhan, rakkaan „lihamyllymme“ koeteltuine ja hyväksi havaittuine miehistöineen. Hilasimme vehkeen hangen läpi paikoilleen yhden ja toisen kiväärinkuulan säestyksellä. Toinen tykki jäi Mäkrälle. Majuri Schleutker haupitseineen peri entisen paikkamme.

Klo 2 alkoi paukkua. Harvaan ja hartaasti, sillä panosten puute vaivasi toisiakin. Odottelimme vuoroamme ja katselimme Raudun asemaa, jossa paljain silmin näkyivät ryssien tykit ja yksityiset Iivanatkin hääräilemässä niiden kimpussa.

Jalkaväen tuli oli tyystin loppunut. Oli tyyni myrskyn edellä.

Pienellä jännityksellä odotimme aikaamme. Tiesimme, että jos ryssät keksisivät tykkiasemamme — ja mikseivät keksisi aivan nenänsä alta — tulisi siinä kuumat oltavat. Suuntaisivat vain meihin pari tykkiä ja samoin konekivääriä, niin — ja niitä poikia ei vavannut ammuksien puute.

Kellon viisari osoitti neljä ja kolmekymmentä. Shrapnelli oli piipussa.

„Tulta!“

Räjähti liian korkealla. Koetetaanpa toistamiseen. Liian matalalla ja edessä.

Kolmas meni hyvin. Räjähti parhaalla korkeudella ja rakeet lensivät pitkin asemanpuoleista juoksuhaudaa. Sitten alkoi luistaa.

Ammuimme väliin jonkun granaatin. Maa pölyysi ryssien tykkien ympärillä. Erään luota juoksivat Iivannat kiireenkaupalla ja tykki heilahti pahasti.

„Saakeli, kun menee hyvin“, kiljasi vieressäni töyrällä loikoileva tykistöedustelija, lihava opettaja X. ja hyppäsi pystyyn ottaakseen iloissaan muutamia tanssiaskelia. Samassa alkoi kuulua tuttu papatus — jo olivat keksineet, mistä hännättiin. Vetäsin tanssinäytteenantajan mekon liepeestä vähän matalammalle.

„Piippu on jo kuumana“, ilmoitti tähtääjä Gustafsson.

„Ei tee mitään. Granaatti — — — tulta!“

Asemalla syttyi ensimmäinen pienempi tulipalo. Lähetimme muutamia asuinparakkeihin. Ja sitten taas juoksuhautoihin. Ryssien konekiväärin ampuivat liian alas, kuulat iskivät mäentöyräeseen. Kohottivat

sitten ja kuulat vinkuivat päitten tasalla. Mitään panssarisuojusta ei tykeissämme ollut.

Vilkasin taakseni. Pitkä Gustafsson tirkisti väliin kaukoputkitähtäimeen, käänsi sitten vaistomaisesti päätään oikeaan ja vasempaan sitä mukaa, kummalta puolen kuulat vihelsivät. Toisilla ei ollut niin tiukkaa paikkaa, mäentöyräs antoi hiukan suojaa, kun kyykistyi maahan.

Majuri Schleutker oli tällävälän ampunut veturitallin kattoon seitsemän pahannäköistä reikää.

„Viisi shrapnellia jälellä.“

Katsoin kelloa. Neljä minuuttia aikaa. Laskimme loput pitkin ryssien tykkiriviä ja laskeuduimme tanssimestarin kanssa alas tähystyspaikalta.

Nyt olimme putipuhaat. Ei ollut yhtään panosta, vaikka ryssä olisi silmille ryöpynnyt.

Patteri pääsi vähällä — yhdellä miehellä kuula läpi reiden.

Kello oli viisi. Kuului muutamia kiväärinlaukauksia — yltyi — ta-ta-ta-pom — ja sitten se alkoi.

Edessämme vasemmalla sivustalla ryömivät ketjut eteenpäin. Tuolla raahautui Ilmeen konstaapelin konekivääri seulaksi ammutun ladon nurkkaukseen

ja ampui. Eteni sitten aidan viereen ja rupesi sylkemään nikkeliä ryssien korkealla mäellä sijaiseviin aseisiin. Ketjut painautuivat lähemmäksi kiemurtelevien valkoisten käärmeiden tavoin. Tuohon retkah-taa mies makaamaan, tuohon toinen kolmas. . .

Ammunta ei vielä ole kiihkeimmillään, on liian valoisa. Malttakaa. . .

Ensimmäiset haavoitetut tuodaan. Pojat ryhtyvät auttamaan — tykkimiehet ovat jo näytelleet osansa.

Haavoitettuja noutamaan komennetut hevosmiehet vikuroivat. Muuan ukkeli kääntää hevosensa ympäri aikoen palata takaisin. Pelottaa kuulien musiikki. Eräs tykkimies sieppaa mauserinsa, vetää hanan ylös ja hyppää rekeen.

„Tuolla ovat haavoitetut — mars!“

Ukkeli katsoo pitkään miestä ja pistoolia, ymmärtää, ettei kyseessä ole leikki ja kääntää jälleen hevosensa. Temppu uudistuu usein illan kuluessa.

Ratsastan parin kilometrin kierroksen oikealle, Mäkrän puoleiselle sivustalle. Kuorma kuorman jälkeen tulee vastaan. Liistarekien pohjilla makaa silmät ummessa kalpeita miehiä. Valkoinen, likaantunut mekko vain punertaa.

Nousen eräälle mäkitörmälle polkua pitkin. Edessä on aukeama. Hevonen porhaltautuu kehoittamatta hurjimpaan laukkaan — ilmassa on pirullinen vihellyskonsertti. Viisas eläin näyttää ymmärtävän, ettei tässä sovi viivytellä. Kuula nappaa ohjan poikki ja toinen viiltää nätisti palan satulasta.

„Älkää ratsastako kauemmaksi, ellette aijo tehdä itsemurhaa“, kuulen äännettävän pensaan juuresta. Valkomekko siellä käärii toista jalkaansa likaiseen nenäliinaan.

Ilta pimenee. Raudussa pääsevät valloilleen kaikki helvetin voimat. Yksityisiä laukauksia ei enää kuulu, on vain yksi yhteinen pauhu ja jyrinä. Eroittaa kuitenkin lähimpien konekiväärien naksutuksen — ääni kuulostaa melussa heikolta, kaukaiselta. Pauhuun sekaantuvat tuhansien käsipommien paukaukset ja tykkien yhtämittäinen jyrinä. Ryssät ampuvat kahdellatoista tykillään kartesseja eteneviin ketjuihimme. Kolme tykkiä on käyttökelvottomina.

Syttyy toinen, iso tulipalo. Taivas on tulipunainen, paksun savun peitossa.

Myrsky verimeressä yltyy yhä. Ketjut ovat monin paikoin jo vastakkain. Oikealla sivustalla eroittaa

taistelevat vain kapea maantie. Ken uskaltautuu tielle, on kuoleman oma.

Lähes seitsemänkymmentä konekivääriä ja viisituhatta kivääriä soittaa valtavaa kuolemansinfoniinsa ahtaalla, rajoitetulla alalla. Tykit jymisevät bassoina ja käsipommit päästävät tuhansia soraääniä. Tänä yönä ampuivat meikäläiset toista miljoonaa patruunaa. Mitä sitten ryssät rajoittamattomine varastoineen!

Menen Mäkrälle, 3:n pataljoonan esikuntaan.

„Mitä uutta?“

„En tiedä. Taitaa mennä päin helkkaria. Meikäläiset ovat vielä edellisistä taisteluista väsyneitä. Vaikka viimeisensä kukin koettelee“, vastaa pataljoonan komentaja, Veikko Läheniemi, ja tarttuu taas puhelimeen antaakseen määräyksen. „Niillä on niin vahvat varustukset“, lisää Veikko ja höystää taas puheensa parilla voimallisella sanalla. Hänellä on siihen erityiset taipumukset ja luonnonlahjat.

Siirrymme ulos katsomaan taistelua. Tulipaloja on jo useampia ja yhä vain tuntuu taistelu yltyvän. Tuosta helvetistä täytyy tänä yönä kantaa satoja ja tuhansia — ruumiina. . .

Pistäydyn majapaikassamme, ratavartijan asunnossa Haapakylän laidassa. Pojat ovat kesken kaiken lämmittäneet saunan.

„Täällä on kahta sorttia löylyä“, ilmoittaa eräs ylhäältä lavalta.

Aijoin kysyä, mitä sorttia se toinen löyly on, kun samassa kuulen kuulien rapahtelevan seinään, tunkeutuvan läpi ja iskevän kiukaasen. Asemalle oli vain kilometrin matka. Reippaita saunaveikkoja!

Pojat tahtoisivat mennä ketjuun, mutta en uskalla laskea. Jos sattuisivat tulemaan ne odotetut ammukset ja meitä taas tarvittaisiin, on jokaisen oltava paikallaan. Pari miestä kerrallaan saa sentään luvan käydä vähän „tarkistamassa kivääriään.“

Taistelu jatkuu keskeytymättä. Verisiä miehiä tuodaan yhtenäen. Panemme omat kuormastohevosemme auttamaan kuljetuksessa. Sairaalan pihamaa on täynnä hangella ja paareilla lojuvia, joita ei ennätetä sitoa. Vaikeimmin haavoitetut ensin, toiset odottakoot vuoroaan. Miehet puristavat huulensa yhteen, mutta valituksen sanaa ei kuulu.

Taistelu jatkuu. Keskeytymättä.

Mutta aamun hämärtäessä on kaikki oudon hil-

jaista.

Raudussa isännöivät vielä ryssät.

Kuinka kauvan? Onko hornanleikki alettava jälleen alusta?

TAISTELUN JÄLKEEN

„Hei pojat, Rautu on meidän! Ryssät ovat antautuneet Maanselässä; toistatuhatta kaatunutta, samaverran vankeja! Hurraa!“

Saatiinpa lopultakin! Jo oli näyttänyt välistä toivottomaltakin, oli kaatunut paljon miehiä, hyviä reippaita valkomekkoja. Nyt oli heidän verensä kostettu korkojen kanssa, oli otettu mahdoton sotasaalis ja ennenkaikkea oli ryssille annettu tukeva isku päin naamaa ja ihan Pietarin kynnyksellä. Jokohan lakkasivat kynnet syyhymästä?

Katselimme taistelupaikkoja. Jukoliste, minkämoiset niillä on varustukset! Pari metriä syvät maahan kaivetut juoksuhaudat, joiden reunalle on ladottu tiilikerros kerroksen päälle, jättämällä vain pienet ampuma-aukot. Tietysti kilpistyivät kiväärinkuulat näihin kuin kallioihin ja kun tykkituli alkoi, vetäytyivät maanalaisiin lokeroihinsa kuin rotat loukkuihinsa. Metsä varustuksien kohdalla oli tuhannen nuuskana, töröttäviä kantoja vain ja granaatinkuoppia vierä vieressä. Kuumat on sentään Iivanoilla ol-

leet olot. Hyväksi herahtivat mieleemme, kun juoksuhaudoista keräilimme shrapnellinkuoriamme ja vieläkin paremmiksi, kun näimme ryssien asuinparakit Mäkrän puoleisella mäkitörmällä. Niissä ei totisesti löytynyt ehjää paikkaa. Milloin oli granaatti tupsahtanut katosta sisään tuoden puoli kattoa tullessaan, milloin taas pistäytynyt suoraan seinästä ja räiskähtänyt keskellä tupaa tipauttaen Iivanat makuulavereiltaan kuin torakat seinältä. Olisinpa totisesti tahtonut nähdä sen kiireen, jolla „vanjtkat“ pesistään loikkivat, ne harvat nimittäin, jotka siihen vielä kykenivät. — Yhdeltä oli unohtunut tupaan jalka reittä myöten ja luokiksi vääntynyt kivääri. Muuta ei miesparasta ollut tähteenä.

Aseiden puute oli meikäläisiä aina kivistänyt. Nyt pinosivat pojat kiväärejä suuriin röykkiöihin kuin halkoja. Kukaan ei niitä joutanut lukemaan, mutta tuhansittain niitä lyötiin läjään. Patruunat peittivät maan, kuni muinoin manna Israelin lasten tantereen. Jokaisessa rakennuksessa löytyi panosvarasto toinen toistaan suurempi; jos muutama miljoona parhailaan paloikin, niin mitäpä siitä, näkyy riittävän sittenkin!

Eteenpäin siirryessämme tuli vastaan rykmentin-komentaja matkassaan Antrean päämajasta saapunut esikuntapäällikkö, kapteeni Lindström (Hägglund).

„No, tykkimiehet, valitkaapa nyt itsellenne täältä uudet tykit. On vara valikoida.“

„Niin, kiitoksia hyvästä toiminnasta ja hyvää jatkoa“, lisäsi kapteeni Lindström.

Oli siinä vara valita. Viitisentoista tykkiä ja niiden vieressä panoksia, että ihan äkkinäkemältä hävetti. Poikien silmät kiiluivat tuumiessaan: „ei nyt enää huoli joka granaattia pussata, viskoo heitä kuin herneitä.“ Valikoimme 3-tuuman vuoritykit, viimeistä Schneiderin mallia, uuden uutukaiset, 1917 Putilovin tehtaassa tehdyt ja suoraan Pietarin arsenaaleista Rautuun ihan kuin meitä varten tilatut ja tuodut. Lukot ja tähtäimet tosin olivat poissa, mutta pari päivää ahkerasti etsittyämme löysimme niitä hyvän joukon metsistä, ojista, likalätäköistä, kaivoista ja hiililäjistä. Yksi löytyi puolinaisesta öljytynnyristä.

Patteri sai virallisen nimen Karjalan 4:s vuoristopatteri.

Valjaat valikoitsimme tietysti „prima sorttia“. Oli pa Luojan lykky, etteivät hyvät tykkivaljaamme men-

neet viimeistä tietään, sillä vaunuihin, joissa valjaat olivat, oli myöskin sijoitettu viitisenkymmentä laatikkoa käsigranaatteja. Lähtiessään sytyttivät ryssät vaunut tuleen, laatikoiden kupeet ehtivät jo hiiltyä mustiksi, kunnes aina reippaat valkomekot sammuttivat tulen viimeisessä silmänräpäyksessä. Raudussa paloi saatujen tietojen mukaan lähes satakunta ammuksilla, sota- ja elintarpeilla sekä — ruumiilla lastattua rautatievaunua. Ratapihalla ei ollut juuri terveellistä liikuskella, kun sadattuhannet kiväärinpanokset räätisivät palaessaan ja ikäänkuin pisteinä poksahtelivat joukossa käsigranaatit ja tykinammukset.

Asema-alue on laaja, lähes kaksi kilometriä pitkä ja kilometriä leveä. Ruumiita virui kaikkialla, kaikkialla vallitsi hävityksen kauhistus. Rakennusten rauniot savusivat, ja yli kaiken levisi inhoittava kalman haju. Eräässä rakennuksessa paloi ruumiita kymmenittäin. Sota jättää kamalat jäljet, missä se perinpohjin käydään.

Kuljeksimme edelleen. Ruumiita ja taas ruumiita, mikä missäkin asennossa, halaistuvin päin aivot maahan valahtaneina, jalattomina, kädettöminä, sisälmykset ulkona, irtonaisia ruumiinosia, päitä — kä-

siä — jalkoja, lammikoittain tahmeaa, hyytynyttä verta, joka livettää siihen tallatessasi. Joku puristaa kivääriä, aivankuin ei aikoisi siitä ikinä luopua, joku tuijottaa korkeuksiin selkoselällään ammottavin silmin, toisen kasvot on kuolemantuska kammottaviksi vääristänyt, toinen makaa suullaan maassa verilätäkössä käsivarret levällään ja kädet nyrkkiin puristettuina, mustat kynnet syvälle lihaan uponneina. Kamalimmat ovat vatsaan haavoittuneet ja haavoihinsa kuolleet. Makaavat mitä luonnottomimmissa asennoissa, polvet koukussa, vatsaan kiinni vedettyinä, kasvonpiirteet tuntemattomiksi kiertyneinä.

Pariin halkovajaan on ruumiita heitetty kuin halloja, päällekkäin, sikin-sokin, parin metrin korkeudelle. Ei ole ollut mättäjillä aikaa niitä minkäänmoiseen järjestykseen latoa, pois on pitänyt vain taistelevien tieltä ja näkyvistä korjata. Parilla kolmella on laudoista kyhätty, punamullalla maalattu arkku, tehty nähtävästi silloin, kun vielä riitti aikaa arkkujenkin tekoon. Rinnan päälle on kiinnitetty paperilappu ja siinä nimi. Komppanian päälliköitä näkyvät olevan, kaksi Länsi-Suomesta, yksi Viipurista. On kai ollut aikomus lähettää ruumiit kotiin, mutta saartoren-

kaan kierryttyä umpeen jäivät tänne ja täällä pysyvät.

Ratsastelen edelleen. Hevoseni ei pelkää vainajia, mutta erään rakennuksen kulmauksessa se hypähtää eikä mene edelleen. Katselen — ruumisläjä on edessä, toistakymmentä yhdessä röykkiössä ja päällimmäisenä istuvassa asennossa, takakenossa, kummannäköinen mies. Naama kun ihmisen naama, mutta silmien kohdalla on ammottavat aukot. Päälakea ei ole, ei takaraivoa, korvat ovat paikoillaan. Naamasta on jälellä vain naamio, samanlainen kuin naamiaisissa käytetään, mutta luusta, lihasta ja nahasta tehty. Kamalat naamiaiset! Hirvittävimmät jäljet tekee tykkituli ja käsipommit.

On muuten omituista, kuinka pian ihmiseltä luonto kovenee kovaksi. Ruumiit eivät tee mitään vaikutusta, niitä katselee kuin leikattua viljaa — mitä enemmän vastapuoleisia, sitä parempi. Niitä ei edes näe unissaan, vaikka kaikkea muuta näkeekin. Rauhanojoissa askarteleva ihminen on kadonnut ja sijaan on tullut uusi, kivikova. Hammas hampaasta, silmä silmästä.—

Ken on käynyt ryssien sairashuoneissa Raudun

valloituksen jälkeen, hän on nähnyt helvetin maan päällä. Sairaaloikseen olivat valinneet pari asemahenkilökunnan asunnoiksi rakennettua isoa rakennusta. Asunnoissa oli keittiö ja kaksi huonetta. Astuin sisään erääseen tällaiseen osastoon, josta kuului huu-toa ja voivotusta. Etumainen, keittiö, oli nähtävästi jonkunlainen yhteinen leikkaus- ja ruumishuone, vaikka mitään leikkausvälineitä ei ollutkaan näkyvis-sä. Ruumiita, konekiväärin sahaamia ja granaattien silpomia makasi lattialla ja retkoitti tuoleilla. Pöydäl-lä lojui nainen koko takaraivo yhtenä ammottavana haavana, aivot hiuksiin sotkeutuneina. Seuraavassa huoneessa oli nelisen sänkyä. Niissä makaavat haa-voittuneet — suomalaisia — olivat jotenkuten sidot-tuja. Lattialla lojui eri kansallisuuksia kurjimmassa kunnossaan. Keneltä jalka poikki, keneltä käsi, kenel-tä rinta lävistettynä, kasvot runneltuina. Huone oli yhteydessä seuraavan kanssa. Siellä makasi paljaal-la lattialla haavoittuneita ja kuumesairaita sekaisin kuolleitten kanssa hirvittävässä sekamelskassa. Huo-neen täytti valitus ja voivotus, rukoiltiin armollista Jumalaa ja kirottiin kaikilla Venäjän valtakunnan kie-lillä. Eräässä nurkkauksessa reuhtoi järkensä menet-

tänyt. Haavakuumeiset hourailivat, monet kamppailivat kuoleman kanssa. Lattialla lainehti verta, likaa, sulanutta lunta ja ulostuksia. Ilman täytti tukahduttava katku. Kaikki, jotka siihen kykenivät, ojentelivat käsiään ja huusivat vettä. Eivät kai olleet saaneet sitä pariin päivään, yhtävähän kuin haavojakaan oli sidottu. Saivat pari ämpäriä ja voitotus taukosi hie-
man alkaakseen kohta uudelleen. Elävästi johtuivat mieleeni kesken kaiken muutamat kuvaukset Danten „Helvetistä“.

Puhuttelin muutamia tajussaan olevia suomalaisia. Nähdessään valkoisen käsivarsinauhan, rupesivat nämä poikkeuksetta vaikeroimaan, kuinka heidät oli „viety väkisin“. Harvoinpa tapasi kiinnijoutuneen punaisen, joka olisi tunnustanut lähteneensä vapaasta tahdostaan. Sattuvasti huomauttikin kerran eräs meikäläinen, että „olisi paljon hauskempi taistella, jos edes olisi vastassa vihollinen, jota voisi kunnioittaa.“

Kysäsin nuorelta, kalpealta, maalaispoikaa muistuttavalta mieheltä, mikä häntä vaivasi.

„Jalka poikki. Kävi kuula jo toista viikkoa sitten. Joku venäläinen, välskäriksi sanoivat, satoi ja senjäl-

keen en ole paikaltani liikahtanut.“

„Kuinka te tänne jouduitte?“

Pojan silmät alkoivat pälyä levottomasti.

„Väkisin veivät, kävivät kotoa hakemassa.“

„Milloin?“

„Jo helmikuussa.“

„Vai niin. Missä sanoittekaan kotinne olevan?“

„Jaakkimassa.“

„Vai niin.“

Poika huomasi puhuneensa tyhmyyksiä. Kotoa — helmikuussa — Jaakkimasta, se oli toki liikaa. Eivät käyneet punikit armeijaansa lisäämässä sata kilometriä valkoisten rintaman takana. Lopulta tunnusti vapaaehtoisena lähteneensä punakaartiin, kierrätelleensä Käkisalmen puoleen ja sieltä Rautuun.

„Mutta en minä ole kenellekään paha tehnyt, enkä edes ampunutkaan, vahdissa olen vaan seisonut. Herra saa kyllä uskoa, tämä on tosi.“

Niinhän ne sanoivat kaikki. Jokainen kiinnijoutunut oli vaan seisonut vahdissa ja kiväärit laukeilivat itsestään. — Onnettomat, harhaan johdetut olennot.

Pistäydyin sairaalan useimmissa muissakin osastoissa. Yhtä kurjaa kaikkialla. Alkuaan näyttivät olot

olleen paremmat, mutta kun saartorengas tiukkeni ja taistelut kävivät yhtämittäisiksi, menettivät „tohtorit“ konseptinsa ja jättivät haavoittuneet oman onnensa nojaan. „Söoterskat“ taas pitivät miellyttävämpänä tehtävänä Iivanoiden riijastelun kuin sairaidenhoidon. Sen ainakin olivat näköisiä nämä Kolikkoinmäeltä ja Tiiliruukilta kerätyt ja kaduilla hyvin tunnetut „Suomen Punaisen Kaartin sairaanhoitajattaret.“

Erään osaston ovesa luettiin korkeilla mustilla kirjaimilla venäjäksi ja suomeksi „Veneristen tautien vastaanotto“. Osastoa oli kaikesta päätellen runsaasti käytetty, vaikkei sisällä näkynytäkään tällä kertaa muita kuin toppapöksyinen naikkonen, johon oli sattunut kuula kesken parannuksen, ja toinen hameilla varustettu, samoilla asioilla liikkunut. Lääkemies itse oli tipotiessään.

Käväisen veturitallissa, yhdessä Raudun taistelujen kuumimmissa paikoissa. Ruumiita sielläkin. Eräässä nurkkauksessa makaa kaksi nuorta, sivistyneen näköistä ryssää, kaikesta päättäen upseereja, kädet ja jalat niinillä yhteensidottuina. Kummallakin on otsassaan pieni pyöreä reikä ja ovat nähtävästi

maanneet siinä jo muutamia päiviä. Päättelen heidän olleen vastahakoisesti tavarishteihin hommissa, nämä ovat kyllästyneet „vastavallankumouksellisiin“, vanginneet hangoittelijat ja „syventäneet vallankumouksen saavutuksia“ ampumalla „burshujt“. Vanha resepti. — Aseman itäpuoli vei paljon valkoisia; ryssät ampuivat hyvistä, korkealla sijaitsevista varustuksistaan. Siellä kaatui m. m. eräs pohjoiskarjalainen vapaaehtoinen ryhmä kauniiseen järjestykseen, vierä viereen kaikki yhdeksän, ryhmänjohtaja hiukan edellä. Eräällä oli vielä kivääri poskella, toinen pisti panoksia makasiiniin, kun suoraan edessä oleva konekivääri keksi miehet — ta-ta-ta-taaaa — loppu. Eivät ehtineet edes silmiään räväyttää, jäivät kuollessaan samaan asentoon tyyminä, rauhallisina.

*

Mäkrän kylää lähenee synkkä kulkue. Tuodaan Maanselällä antautuneita ryssiä. Tulee loppumaton jono eläimellisiä naamoja, verestäviä silmiä, tulee vuosikausien lian, hyytyneen veren, ryssän ja ryssän nahkan haju. Parittain laahustaa siinä ohitse Pietarin esikaupunkien pohjasakka, joukossa siellä-täällä joku Suomen kansan häpeäpilkku samassa harmaas-

sa ryssänvormussa, toppahousut jaloissa, puoliturkki päällä ja takaraivolla harmaa karvalakki. Punaiset nauhat olivat jo karisseet, joillakin harvoilla roikkuu vielä rippeitä käsivarressa.

Tuossa hoippuu mies, halaistu pää likaiseen säkinriekaleeseen kääraistynä, vasen silmä tylsänä rieka-
leiden välissä tiirottaen. Tuossa outo käärelaitos —
poikkinainen käsivarsi ohjasvarsinuoralla kääritty-
nä. Tuossa entinen upseeri, komea, kaunispiirteinen
mies, upseerihousut ja takki vielä päällä, mutta ylty-
leensä lian peitossa. Sivulle katsoo, kun ohitsemme
kulkee — hävettää.

„En eläissäni ole moista joukkiota nähnyt enkä us-
konut löytyvänkään“, huudahtaa majuri Schleutker
kulkuetta katsellessaan.

Valkoiset sotilaat eivät puhu mitään, eivät ivaile,
synkän totisina katsovat, muistavat vain eilen, tois-
sapäivänä maanneensa yhtämittaa ketjussa 56 tun-
tia läpimärkinä, nälkäisinä. Ainoastaan yksi joukosta
virkkää:

„Ja tuollaisia retkaleita kehtasivat suomalaiset
miehet apureikseen kerjätä! Hyi saakeli!“

Annappa olla meikäläisten heidän sijassaan. Kuu-

lisi siinä kunniansa, rähistäisiin, haukuttaisiin, silmille sylettäisiin. Kuten tekivät Viipurissa valkoisille vangeilleen.

Lähes pari tuntia kestää ohimarssi. Häipyvät laajalle pellolle, ympärille kiertyy vahtiketju, leirivalkeat syttyvät ja ryssäin Raudun vierailu on loppunut.

Mutta vielä on jälellä loppunäytös. Ilta on jo piennyt pilkkopimeäksi, sataa vedensekaista lumiräntää, kun saapuu toinen, vielä kurjempi vankijoukko: hevosilla Maanselältä tuodut naiset ja lapset. Tehdessään murtaumisyritystään, asettivat ryssät etunään naiset lapsineen. Konekivääri on armoton, ei katso kehen sattuu. Osa sai surmansa „kuolemantieellä“, loput tuotiin Mäkrälle. Moni on haavoittunut. Lapsetkin. Minne pannaan vangit keskellä yötä, kuka sitoo haavat, mistä saadaan ruokaa? Omat haavoittuneet makaavat ulkona pihamaalla valittamatta, voittamatta. Talossa on iso kivinavetta, sinne sijoitetaan vangit. Ompahan edes katto pään päällä.

Harvojen lyhtyjen lepattavassa valossa kuuluu vaikerruksia, sadatuksia, huutoja, hysteeristä itkua, kiihkeitä venäläisiä rukouksia ja yli kaiken rämähtää mielipuolen naisen kamala nauru.

Sinä yönä näin inhimillisen kurjuuden huipussaan.

*

Kuoleman tie... Seitsemäsataa ruumista kilometrin matkalla.

Kevätaurinko paistaa helakasti maantielle, jonka kahden puolen lojuvat palkkansa saaneet. Yläpuolella liitelee Pietarista päin tullut lentokone ikäänkuin suunnaton korppi haaskalle laskeutumassa. Mutta ei laskeudu; missä näkee valkoisia sotilaita, sinne heittää pommin, joka ei ketään vahingoita. Voimattoman raivoa... Aikansa katseltuaan kääntyy jälleen Pietariin viemään sanan „kansanvaltuuskunnalle“ ja itse isä Leninille: kaikki on menetetty, Suomen suuri valtakunta on saanut kuoliniskun —.

Katselen kaatuneita. Kymmeniä eri kansallisuuksia makaa sikin sokin, on ikäänkuin olisi kerätty yhteen paikkaan näytteille suuren Venäjän kaikki kansallisuudet. Kyömynenäisen entisen kaartinupseerin vieressä lojuu vinosilmäinen mongooli ja hänen toisella puolellaan mies Kaspian aroilta. Lättiläisiä, virolaisia, tataareja, siperialaisia, kiinalaisia, vähävenäläisiä, Pietarin ja Moskovan esikaupunkien roska-

joukkoa, inkeriläisiä, suomalaisia — kaikki ovat edustettuina. Jokaisen taskusta löytyy joku paperi, ainakin puna-armeijan jäsenkirja, joka osoittaa kotiseudun. Ilettävimmän näköiset ovat suomalaiset „naiskaartilaiset“ kuolemassakin rivoine naamoineen, yllään venäläiset täytetyt sotilashousut ja tiukalle naturalle kierrettyä tukkaa peittämässä harmaa „papa-ha“.

Maantiellä kävelevät välinpitämättöminä harvaan asetetut vahtimiehet. Muuan vahti istuskelee ruumisröykkiön päällä ja tupakoi.

„Eikö pelota?“ kysäsen iltahämärässä ohi ratsastaessani.

„Ei nämä enää pure.“

Sanoi ja pisti uuden tupakan. Alimpana röykkiössä irvisteli jouhitukkainen, keltanaamainen kiinalainen.

Raudussa lasketaan viimeisten taistelujen aikana kaatuneen noin 2000 ryssää ja punaista. Vankien kertomusten mukaan lähettivät ryssät aikaisemmat kaatuneensa vaunulastittain Pietariin. Kuoleman tien vieressä sijaitsevaan hautaan kuopattiin 963. Hautoja on muualla lisäksi.

Lieneekö mielikuvitusta vai mitä, mutta kun viime keväänä, vuosi taistelun jälkeen, kävin uudelleen Maanselällä, tuntui siltä, kun Kuolemanlaakson yllä vieläkin olisi leijailut kalman kaamea tuntu.

*

„Pojat, nyt juhlietaan!“

Asumassamme ratakartijan tuvassa levitettiin pöydälle verrattain puhdas lakana. Pöytään kannettiin kaikki lautaset, mitä meillä oli ja lisäksi se ainoa kaksisorppainen, ruostunut kahveli, jota juhlan kunniaksi sai käyttää jokainen vuoronsa perään. Ja sitten tuotiin pöytään itse pääasia: mahdottoman suuri vadelinen valkoisista, mainioista riisiryyneistä keitettyä puuroa, keskellä iso, keltainen silmä. Ihme, jota ei ollut nähty kahteen vuoteen.

„Ja sen minä vannon, että ainoa hyvätyö, minkä ryssät ikänään ovat Suomelle tehneet, on tämän riisiryynipussin kiikuttaminen Rautuun“, innostui patterin ainainen ilonpitäjä, kersantti Olkinuora.

„Uusia tykkejämme lukuunottamatta“.

„No, ne myöskin, olkoon menneeksi“.

Sinä päivänä söi patteri riisiryynipuuroa saman verran kuin tavallisissa oloissa tykistörykmentti ja

päästi syötyään helpotuksen huokauksen, sillä nyt olimme me lopullisesti voitonpuolella ja ryssille oli neuvottu, missä kulkee Suomen ja Venäjän raja.

Mutta ympäri laajan Karjalan kätkettiin maansa poveen neljäntäsataa valkoista miestä, jotka eivät taistelun loppua nähneet.

VIIPURISSA

Taakse jäivät Raudun veriset rauniot, Valkjärven savuavat talot ja törröttävät savupiiput, Kivennavan komeat, hurmeiset maisemat ja Raivolan palanut asema. Ensimmäisellä idästä saapuvalla junalla matkaa patteri Viipuriin.

Radan vieressä makaa kiskoiltaan suistettuna rysien panssarijuna. Ketään ei tämä valtava hirviö enää säikäyttele. Makaapahan siinä kuin lahonneen ryssävallan ja sen viimeisen voimannäytteen, punaisen kapinan, näkyvänä tunnusmerkkinä — nurinniskoin. Joka toiselle kuoppaa kaivaa, se itse siihen lankee. — Vanha totuus on jälleen toistunut.

Karjalan pääkaupunki on valloitettu ja Torkkelin linnan tornissa liehuu taas vuosisatojen jälkeen Suomen lippu, mutta nyt ensikerran itsenäisen, vapaan maan lippu, maan, jossa ei saa isännöidä itä eikä länsi. Ryssät ovat karkoitettut isiensä maalle ja Suomen suurimman häpeän, maankavaltajain, viimeisten joukkojen ympärille kiertyy parhaillaan Lahden tienoilla rautainen rengas.

On Vapunpäivä. Kansaa on kaduilla tuhansin, kymmenin tuhansin. Nälkiintyneitä, paljon kärsineen näköisiä ihmisiä, posket kuopallaan, iho harmaa — ikäänkuin kauan kestäneestä, pahasta, monien painajaisten vaivaamasta unesta vihdoinkin herätettyjä. Mutta ilo loistaa kaikkien silmistä.

Kentälle järjestäytynyt Suomen sotaväki marssii kunniamarssin voitokkaan johtajansa ohi.

Tulee joukkoja erilaisia, harjoitettuja, hyvin puettuja, komeita joukkoja. Ihastuksen sorina käy läpi katsojain sankan muurin.

Katukäytävällä seisoo pari henkilöä hienostipuetun naisen seurassa.

Tulee oudonnäköisiä joukkoja, erilaisissa puvuissa, repaleisia yltäpäältä, parroittuneita, liantahrimia, kivääri taitamattomasti olalla. Joukossa on nuorta ja vanhaa, poikasia ja isoisia. Sotilaallisia merkkejä ei näy, ainoastaan vasemmassa käsivarressa on kullunut, valkea vaateriekale.

„Katsokaa, mitä kerjäläisiä nuo ovat! Eihän nuo mitä sotaväkeä ole, ei niillä ole edes pukuakaan, ryy-syläisiä. . .“ huudahtaa nainen.

Huudahduksen kuulee eräs lähellä seisova mies,

repaleinen hänkin, yksi mukanaolleista. Kädet puristautuvat nyrkkiin ja ääni kajahtaa teräksenä:

„Hävetkää! Ilman noita ryysyläisiä ette nyt seisoi tässä.“

Nainen vaikenee. Karjalaiset vapaaehtoiset rykmentit marssivat ohi. Niin, repaleisia he ovat, ryysyläisiä. Mutta heillä ei ole ollut aikaa sommitella pukujan eikä kaunistella muotoaan, sillä he makasivat lumihangissa tammikuusta toukokuuhun, ottivat miltei jok'ainoan aseensa vihollisiltaan ja säilyttivät yksi kymmentä vastaan taistellen Karjalan rintaman. Heidän kaunomarssinsa harjoitettiin synkissä metsissä kiljuvina pakkasöinä ja yli kolmetuhatta heistä uupui tielle haavoittuneina ja kaatuneina.

*»Näin kansan kaikki koittavan
Edestä kunniansa.
Näin sotajoukon voittavan,
Nälissään, viluissansa —»*

Näiden, salojen syvistä pimenneista saapuneiden vapaaehtoisten on maine ja kunnia.